

FORVALTNINGSREVISJONS-
RAPPORT 11-2025

LILLEHAMMER KOMMUNES ARBEID MED KLIMA- UTFORDRINGEN

UTARBEIDET FOR
KONTROLLUTVALGET I
LILLEHAMMER KOMMUNE

INNLANDET REVISJON IKS

---

27. oktober 2025
2025-1122/LMT/KL

FORORD

Denne rapporten er et resultat av forvaltningsrevisjonsprosjektet *Lillehammer kommunes arbeid med klimautfordringen* som er gjennomført på oppdrag av kontrollutvalget i Lillehammer kommune.

Forvaltningsrevisjon er en lovpålagt oppgave som innebærer å gjennomføre systematiske vurderinger av økonomi, produktivitet, regeletterlevelse, måloppnåelse og virkninger ut fra kommunestyrets eller fylkestingets vedtak (kommuneloven § 23-3).

Prosjektarbeidet er utført i perioden desember 2024 til september 2025 av forvaltningsrevisorene Line Marie Tholstrup og Kristian Lein. Fagansvarlig forvaltningsrevisor Ole I. Gjerald har kvalitetssikret rapporten.

Utkast til rapport er sendt kommunedirektøren til uttalelse. Svaret fra kommunedirektøren er vedlagt rapporten.

Lillehammer, 27. oktober 2025.

Kristian Lein
Oppdragsansvarlig revisor

Line Marie Tholstrup
Prosjektansvarlig revisor

INNHOLDSFORTEGNELSE

FORORD	3
SAMMENDRAG	6
VURDERINGER OG KONKLUSJONER.....	6
ANBEFALINGER	8
1 INNLEDNING.....	9
1.1 KONTROLLUTVALGETS BESTILLING.....	9
1.2 FORMÅL OG PROBLEMSTILLINGER	9
1.3 REVISJONSKILDER OG REVISJONSKRITERIER.....	9
1.4 RAPPORTENS OPPBYGGING	12
2 METODE	13
2.1 VALG AV METODER.....	13
2.2 DOKUMENTANALYSE	13
2.3 INTERVJUER.....	14
2.4 KVALITETSSIKRING – RELEVANS OG PÅLITELIGHET	15
3 OM KLIMAUTFORDRINGEN.....	16
3.1 KOMMUNSEKTORENS ROLLE	16
3.2 KLIMAUTFORDRINGEN I LILLEHAMMER KOMMUNE.....	17
4 PROBLEMSTILLING 1: OM REDUKSJON AV KLIMAGASSUTSLIPP	19
4.1 REVISJONSKRITERIER	19
4.2 PRESENTASJON AV FUNN: KLIMAHENSYN I PLANLEGGINGEN.....	21
4.3 PRESENTASJON AV FUNN: KOMMUNENS INNSATS FOR LAVEST MULIG UTSLIPP I EGEN VIRKSOMHET OG I LILLEHAMMER-SAMFUNNET	34
4.4 REVISJONENS VURDERINGER	41
5 PROBLEMSTILLING 2: OM KONSEKVENSER AV KLIMAENDRINGER	43
5.1 REVISJONSKRITERIER	43
5.2 PRESENTASJON AV FUNN: KARTLAGT OG VURDERT RISIKO I KOMMUNEPLANENS SAMFUNNSDEL OG AREALDEL.....	44
5.3 PRESENTASJON AV FUNN: ROS-ANALYSE.....	47
5.4 PRESENTASJON AV FUNN: VURDERING AV KLIMARISIKO.....	48
5.5 REVISJONENS VURDERINGER	50
6 PROBLEMSTILLING 3: OM TILPASNING TIL KLIMAENDRINGER.....	51
6.1 REVISJONSKRITERIER	51
6.2 PRESENTASJON AV FUNN: KLIMATILPASNING I PLANLEGGINGEN	51

6.3	REVISJONENS VURDERINGER	57
7	PROBLEMSTILLING 4: OM RUTINER OG RAPPORTERING	59
7.1	REVISJONSKRITERIER	59
7.2	PRESENTASJON AV FUNN: MÅL, ORGANISERING OG ANSVAR I KLIMAAARBEIDET	60
7.3	PRESENTASJON AV FUNN: REDEGJØRELSE FOR MÅLOPPNÅELSE.....	61
7.4	REVISJONENS VURDERINGER	63
8	KONKLUSJONER OG ANBEFALINGER	64
8.1	KONKLUSJONER	64
8.2	ANBEFALINGER	66
9	REFERANSER.....	68
VEDLEGG	KOMMUNEDIREKTØRENS UTTALELSE.....	71

SAMMENDRAG

Innlandet revisjon har, på oppdrag fra kontrollutvalget i Lillehammer kommune, undersøkt Lillehammer kommunes arbeid med klimautfordringen.

Fire problemstillinger er besvart i forvaltningsrevisjonen:

1. I hvilken grad har kommunen satt mål og igangsatt tiltak for å redusere klimagassutslipp?
2. I hvilken grad har kommunen kartlagt og vurdert risiko knyttet til lokale konsekvenser av klimaendringer?
3. I hvilken grad har kommunen satt mål og igangsatt tiltak for å tilpasse kommunen til klimaendringene?
4. I hvilken grad har kommunen innarbeidet klima- og miljømessig bærekraft i rutiner og rapporteringssystemer?

Problemstillingene er undersøkt gjennom dokumentgjennomgang, intervjuer og spørrebrev. Datainnsamlingen er gjennomført i perioden mai 2025 til august 2025.

VURDERINGER OG KONKLUSJONER

Problemstilling 1: På bakgrunn av våre undersøkelser konkluderer vi med at Lillehammer kommune i både kommuneplanens samfunnsdel, kommuneplanens arealdel og byplanen har satt seg ambisiøse mål for utslippsreduksjoner. De sentrale strategiene fra kommuneplanens samfunnsdel er alle fulgt opp med en rekke tiltak, og tiltak er gitt prioritet i handlings- og økonomiplanen.

Konklusjonen baserer seg på følgende vurderinger:

- Kommuneplanens samfunnsdel slår fast at Lillehammer kommune har et medansvar for å nå de internasjonale klimamålene. Kommunen har definert satsingsområder, hovedmål og strategier for å redusere klimagassutslipp, og følger opp det nasjonale målet i klimaloven om å bli et lavutslippssamfunn innen 2050.
- Kommunens planer bygger på klimarelevante analyser, særlig gjennom handlings- og økonomiplanens klimabudsjett. Klimatiltakene er tydelig plassert i kommunens planhierarki, noe som viser at arbeidet er godt integrert i styringssystemet.
- Lillehammer kommune arbeider for å oppnå lavest mulig utslipp i egen virksomhet og i samfunnet for øvrig gjennom god oppfølging av mål, delmål og strategier fra kommunale planer. Revisjonen vurderer at det likevel er rom for å tydeliggjøre og forsterke klimamålsetningene ytterligere samt behov for ytterligere operasjonalisering av målene sektorvis. Opplæring i oppfølging av klimamål vurderes også som hensiktsmessig å styrke spesielt på tjenesteområdedernivå.
- For at Lillehammer-samfunnet skal nå netto null utslipp i 2050, må kommunen, ut fra nåværende referansebane for klimagassutslipp, øke de årlige utslippsreduksjoner betydelig.

Problemstilling 2: På bakgrunn av våre undersøkelser konkluderer vi med at Lillehammer kommune i stor grad har kartlagt og vurdert risiko knyttet til lokale konsekvenser av klimaendringer.

Konklusjonen baserer seg på følgende vurderinger:

- Lillehammer kommune har i stor grad kartlagt samfunnssikkerhetsutfordringer som følge av klimaendringene, og hvilke virkninger disse vil ha for befolkning og lokalsamfunn. Kommuneplanens samfunnsdel legger vekt på at klimaendringene vil gi Lillehammer-samfunnet utfordringer, og handlings- og økonomiplanen trekker frem utfordringer med økte og mer konsentrerte nedbørmengder. I kommuneplanens arealdel er risikoen knyttet til klimaendringene kartlagt og vurdert i planens risiko- og sårbarhetsanalyse, med tilhørende fare og sårbarhetsvurdering av arealbruken.
- Lillehammer kommune har en overordnet ROS-analyse som er behandlet i kommunestyret. Her analyseres en rekke hendelser hvor klimaendringer vurderes som hovedårsak.
- Lillehammer kommune har i sine vurderinger av klimarisiko forholdt seg til og innarbeidet nasjonalt anbefalte klimapåslag for forventet nedbør og flomrisiko i relevante planer. Dette bidrar til å gjøre planleggingen robust med hensyn til forventede klimaendringer og minimere risikoen for uønskede hendelser som følge av klimarelaterte hendelser.

Problemstilling 3: På bakgrunn av våre undersøkelser konkluderer revisjonen med at Lillehammer kommune i ganske stor grad satt mål og i stor grad har igangsatt tiltak for å tilpasse kommunen til klimaendringene.

Konklusjonen baserer seg på følgende vurderinger:

- Lillehammer kommune har tydelige ambisjoner for klimatilpasning i kommunen og har igangsatt og prioritert relevante tiltak.
- I kommuneplanens samfunnsdel og i kommunedelplan for miljø med hovedtema klima og energi er det målformuleringer knyttet til klimatilpasning. Vi oppfatter at målene i kommuneplanens samfunnsdel er ambisiøse og har en overordnet karakter knyttet til sikring av samfunnskritisk infrastruktur og generell forebygging. I kommunedelplanen for miljø med hovedtema klima og energi er målene mer konkrete og har delvis karakter av å være tiltak. Kommuneplanens arealdel og i byplanen har bestemmelser og retningslinjer som stiller krav om sikringstiltak, både med hensyn til overvann og flomrisiko. Også innenfor vann og avløp har kommunen en rekke tiltak som ivaretar både overvannshåndtering og oppgradering av infrastruktur.
- Omfanget av tiltak med relevans for klimatilpasning vurderes å være omfattende og tiltakene er faglig velbegrunnede.

Problemstilling 4: På bakgrunn av våre undersøkelser konkluderer revisjonen med at Lillehammer kommune i høy grad har innarbeidet rapportering på klima i sine rutiner og rapporteringssystemer.

Konklusjonen baserer seg på følgende vurderinger:

- Lillehammer kommune har en beskrivelse av virksomhetens hovedoppgaver, mål og organisering av klimaarbeidet, herunder definerte oppfølgingsansvar og frister. Klimaarbeidet er ikke en del av kommunens avvikssystem.
- Lillehammer kommune redegjør på en relativt god måte for sitt klimaarbeid, og formidler både status på utslipp og gjennomført og pågående arbeid med klimatilpasning.

ANBEFALINGER

På bakgrunn av våre funn, vurderinger og konklusjoner, har revisjonen utformet følgende anbefalinger til Lillehammer kommune.

- Lillehammer kommune bør vurdere kommunens handlingsrom for å bidra til at Lillehammer-samfunnet har netto null klimagassutslipp innen 2050. Mål og tiltak innenfor de områdene der kommunen har påvirkningskraft bør prioriteres.
- Lillehammer kommune bør jobbe for at rapporteringene i enda høyere grad formidler hva som er status for oppnåelse av klimamål og for effekter av klimatiltak. Dette gjelder både for mål og tiltak rettet mot klimagassutslipp og for mål og tiltak som er rettet mot klimatilpasning.
- Lillehammer kommune bør operasjonalisere forventninger til utslippsreduksjoner av klimagass og, når det vurderes som relevant, gi sektorvis oppfølgingsansvar for de forventede utslippskutt.
- Lillehammer kommune bør vurdere om kommunen kan oppnå økt prioritering av klimaarbeidet dersom klimaoppgaver innarbeides i avvikssystemet.
- Lillehammer kommune bør sikre at tjenesteområdeledere får opplæring i mål og oppfølgingsansvar i klimaarbeidet.
- Lillehammer kommune bør også videre sikre prioritering av risikovurdering knyttet til klimaendringer og gjennomføring av klimatilpasningstiltak.
- Lillehammer kommune bør vurdere hvordan kommunens klimamål og -tiltak kan formidles til innbyggerne for å oppnå et lokalt eierskap til ambisjonene for klimaarbeidet.

1 INNLEDNING

1.1 KONTROLLUTVALGETS BESTILLING

Kontrollutvalget i Lillehammer kommune vedtok i møte 16. desember 2024, sak 49/2024, å bestille en forvaltningsrevisjon om Lillehammer kommunes arbeid med klimautfordringen. Vedtaket ble gjort med utgangspunkt i prosjektplanen som ble behandlet i samme møte.

1.2 FORMÅL OG PROBLEMSTILLINGER

Formålet med revisjonen er å undersøke kommunens arbeid med å redusere klimagassutslipp og tilpasse Lillehammer til klimaendringene, og vurdere hvordan dette arbeidet følges opp i praksis i kommuneorganisasjonen som helhet.

Revisjonen vil besvare følgende problemstillinger:

1. I hvilken grad har kommunen satt mål og igangsatt tiltak for å redusere klimagassutslipp?
2. I hvilken grad har kommunen kartlagt og vurdert risiko knyttet til lokale konsekvenser av klimaendringer?
3. I hvilken grad har kommunen satt mål og igangsatt tiltak for å tilpasse kommunen til klimaendringene?
4. I hvilken grad har kommunen innarbeidet klima- og miljømessig bærekraft i rutiner og rapporteringssystemer?

Forvaltningsrevisjonen har en overordnet tilnærming til problemstillingene med et fokus på hvordan kommunen, spesielt i planleggingen, følger opp klimaarbeidet både med hensyn til reduksjon av klimagassutslipp og klimatilpasning.

1.3 REVISJONSKILDER OG REVISJONSKRITERIER

Revisjonskriterier utgjør en objektiv målestokk for revisors vurderinger av den reviderte virksomheten. Revisjonskriterier kan utledes fra lovbestemmelser, forskrifter, retningslinjer, kommunale vedtak, faglige standarder mv. som sier noe om hvordan virksomheten skal drives. Kriteriene skal være **autoritative**, det vil si basert på anerkjente og etterprøvbare kilder, **relevante** for revisjonens problemstillinger og **gyldige** på det tidspunktet revisjonen gjennomføres. Kravet om autoritative kilder følger NKRFs standard for forvaltningsrevisjon (RSK 001), som presiserer at revisjonskriterier skal ha klar forankring i formelt vedtatte eller allment anerkjente normer.

De sentrale kildene til revisjonskriterier for denne undersøkelsen er følgende:

- Lov om klimamål (klimaloven)
- Plan- og bygningsloven
- Forskrift om konsekvensutredning
- Kommuneloven
- Sivilbeskyttelsesloven
- Forskrift om kommunal beredskapsplikt
- Lov om offentlige anskaffelser
- Forskrift om offentlige anskaffelser
- Statlige planretningslinjer
- Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging
- KS-veilederen «Orden i eget hus. Kommunedirektørens internkontroll»

Introduksjon til revisjonskildene

Klimaloven	I Lov om klimamål, også kalt klimaloven, finner vi Norges lovfestede klimamål. I klimaloven § 3 har Norge vedtatt at klimagassutslippene i 2030 skal reduseres med minst 55 prosent sammenlignet med utslippsnivået i 1990. I 2035 er vedtatte klimamålet at klimagassutslippene er redusert med minst 70-75 prosent. Videre er det i klimaloven § 5 lovfestet at Norge skal bli et lavutslippssamfunn i 2050. Utslippsmålene i klimaloven er en lovfesting av de forsterkede klimamål som Norge meldte inn som en del av Parisavtalen i 2022.
Plan- og bygningsloven	Plan- og bygningsloven stiller krav om at kommunene skal ivareta miljø- og klimahensyn i planleggingen blant annet gjennom å ta relevante hensyn i arealdisponeringen og bidra klimatilpasning og til å redusere klimagassutslipp (§ 3-1 g). Også lovens krav om konsekvensutredning (§ 4-2) for planer og tiltak som kan ha vesentlig virkning på miljø og samfunn, skal sikre at konsekvenser for klima identifiseres og utredes. Forskrift om konsekvensutredning spesifiserer i § 10 og i § 21 at planer eller tiltaks påvirkning på omgivelsene omfatter blant annet en vurdering av om de vil medføre klimagassutslipp eller risiko for alvorlige ulykker som følge av naturfare.
Forskrift om konsekvensutredning	Forskriftens formål er jf. § 1 å sikre at hensynet til miljø og samfunn blir tatt i betraktning under forberedelsen av planer og tiltak, og når det tas stilling til om og på hvilke vilkår planer eller tiltak kan gjennomføres.
Kommuneloven	Jf. kommuneloven § 25-1 skal kommunen ha internkontroll med administrasjonens virksomhet for å sikre at lover og forskrifter følges. Internkontrollen skal « <i>tilpasses virksomhetens størrelse, egenart, aktiviteter og risikoforhold</i> ». Kommunedirektøren har følgende ansvar: <ul style="list-style-type: none"> • utarbeide en beskrivelse av virksomhetens hovedoppgaver, mål og organisering • ha nødvendige rutiner og prosedyrer • avdekke og følge opp avvik og risiko for avvik

	<ul style="list-style-type: none"> • dokumentere internkontrollen i den formen og det omfanget som er nødvendig • evaluere og ved behov forbedre skriftlige prosedyrer og andre tiltak for internkontroll.
Sivilbeskyttelsesloven	Sivilbeskyttelsesloven har som formål å beskytte liv, helse, miljø, materielle verdier og kritisk infrastruktur (§1). I lovens § 14 og § 15 er kommunal beredskapsplikt omtalt. Ifølge § 14 plikter kommunen å kartlegge og analysere risikoforhold i kommunen og sammenstille disse i en helhetlig risiko- og sårbarhetsanalyse (ROS-analyse). På bakgrunn av risiko- og sårbarhetsanalysen skal kommunen utarbeide en beredskapsplan med oversikt over relevante tiltak for uønskede hendelser (§ 15).
Forskrift om kommunal beredskapsplikt	Forskriften om kommunal beredskapsplikt skal sikre at kommunen: <ul style="list-style-type: none"> • ivaretar befolkningens sikkerhet og trygghet. Kommunen skal bl.a. jobbe systematisk og helhetlig med samfunnssikkerhetsarbeidet på tvers av sektorer i kommunen, med sikte på å redusere risiko for tap av liv eller skade på helse, miljø og materielle verdier. • gjennomføre helhetlige ROS-analyser og på den bakgrunn utarbeide langsiktige mål, strategier, prioriteringer og plan for oppfølging av samfunnssikkerhets- og beredskapsarbeidet, samt vurdere forhold som bør integreres i planer og prosesser. • utarbeide overordnede beredskapsplaner og holde denne oppdatert.
Lov om offentlige anskaffelser	Lov om offentlige anskaffelser skal «fremme effektiv bruk av samfunnets ressurser» og samtidig «bidra til at det offentlige opptre med integritet, slik at allmennheten har tillit til at offentlige anskaffelser skjer på en samfunnstjenlig måte» (§ 1). Videre fremgår det av lovens § 5 at blant andre statlige, fylkeskommunale og kommunale myndigheter gjennom sine anskaffelser skal bidra til å fremme klimavennlige løsninger dersom det er relevant.
Forskrift om offentlige anskaffelser	I henhold til anskaffelsesforskriften § 7-9 skal oppdragsgivere stille relevante klima- og miljøkrav ved offentlige anskaffelser med en verdi over 100 000 kroner ekskl. mva., med mindre det ikke er relevant for anskaffelsen. Paragrafen har som mål at krav og kriterier skal redusere anskaffelsers klima- og miljøbelastning.
Statlige planretningslinjer	Statlige planretningslinjer er en konkretisering av nasjonalt viktige planleggingstema og skal legges til grunn for planleggingen både nasjonalt, regionalt og lokalt. Det ble vedtatt reviderte planretningslinjer i desember 2024 og januar 2025. «Statlige planretningslinjer for klima og energi» erstattet «Statlige planretningslinjer for klima- og energiplanlegging og klimatilpasning». «Statlige planretningslinjer for

	arealbruk og mobilitet» erstattet «Statlige planretningslinjer for samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging» ¹ .
Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging	Hvert fjerde år legger regjeringen frem nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging for å fremme en bærekraftig utvikling i hele landet jf. plan- og bygningsloven §§ 3-5 og 6-1. Her spesifiseres regjeringens forventninger og prioriteringer til fylkeskommunene og kommunene innen en rekke ulike tema blant annet for å ivareta klima, natur og miljø i planleggingen. Forventningsdokumentet er retningsgivende, og må sees i sammenheng med lover, forskrift, stortingsmeldinger og aktuelle rundskriv.
Veileder: Orden i eget hus. Kommunedirektørens internkontroll	KS-veilederen gir konkrete råd til kommunedirektøren om hvordan internkontroll kan gjennomføres på en betryggende måte. « <i>Ambisjonen er å gi generelle råd om internkontroll som kan ha verdi for alle kommuner og fylkeskommuner, uavhengig av organisasjonsform, styringsmodell, kommunestørrelse og utfordringer</i> » (KS, 2020, s. 9)

Gjennomgangen av revisjonskildene danner grunnlaget for å utlede revisjonskriterier for de fire problemstillingene. Revisjonskriteriene, som er utledet, er redegjort for innledningsvis i henholdsvis kapittel 4, 5, 6 og 7.

1.4 RAPPORTENS OPPBYGGING

Etter dette innledende kapitlet gjøres det i kapittel 2 rede for metodene som er brukt for å samle informasjon til forvaltningsrevisjonen. I kapittel 3 beskrives klimautfordringen globalt og lokalt samt kommunens rolle i klimaarbeidet i korte trekk. I kapittel 4, 5, 6 og 7 gjennomgås revisjonskriterier, funn og revisjonens vurdering av kommunens praksis opp mot revisjonskriteriene, før konklusjon og anbefalinger presenteres i rapportens kapittel 8.

---

¹ Både de gamle og nye planretningslinjene kan være relevante for kommunens aktuelle aktivitet. Derfor behandles både de utgåtte og de gjeldende retningslinjene i denne gjennomgangen.

2 METODE

I dette kapitlet presenteres metodene som er brukt for å samle inn relevant informasjon om forvaltningsrevisjonens problemstillinger.

2.1 VALG AV METODER

For å kunne besvare problemstillingene, har revisjonen valgt å benytte metoder som tillater oss å undersøke kommunens arbeid med klimautfordringen på en åpen og utforskende måte. Dokumentanalyse og semistrukturerte intervjuer er vurdert og valgt som egnede metoder. I tillegg har vi henvendt oss til enkelte informanter med skriftlige spørsmål gjennom et eget spørrebrev. Med disse ulike metodene vurderer vi at problemstillingene er godt belyst og undersøkt fra flere vinkler, noe som styrker validiteten i datamaterialet. Validitet handler om hvor godt undersøkelsen faktisk måler det den har til hensikt å måle, der høy validitet betyr at resultatene gir et korrekt og dekkende bilde av fenomenet som studeres.

Det ble gjennomført oppstartsmøte med administrasjonen i Lillehammer kommune 17. februar 2025. Fra Lillehammer kommune deltok kommunalsjef, sektor for by- og samfunnsutvikling Lars Rudi, kvalitets- og sikkerhetssjef Pål Fløtre, strategi- og analysesjef Dag Vågsnes og kvalitetsansvarlig Inger Tollefsrud. Fra Innlandet revisjon IKS deltok oppdragsansvarlig forvaltningsrevisor Kristian Lein og prosjektansvarlig forvaltningsrevisor Line Marie Tholstrup.

2.2 DOKUMENTANALYSE

Dokumentanalysen setter søkelyset på å finne og tolke skriftlig innhold i sentrale kommunale dokumenter. Oppmerksomheten retter seg mot overordnede relevante planer for kommunens virksomhet, handlings- og økonomiplan samt årsrapportering. Gjennomgangen av disse dokumentene har gitt innsikt i mål, strategier og prioriterte tiltak for klimaområdet samt i de kartlegginger og vurderinger som ligger til grunn for kommunens valgte tiltak. Rapportering gir innsikt i gjennomføring og effekt av tiltakene. Følgende dokumenter er gjennomgått:

- Planstrategi for Lillehammer kommune 2024-2027
- Handlings- og økonomiplan 2025-2028
- Lillehammer kommunes samfunnsdel 2022-2040
- Kommuneplanens arealdel 2020-2023 (2030)
- Kommunedelplan for Lillehammer by – byplanen 2020-2023 (2030)
- Kommunedelplan for miljø med hovedtema klima og energi 2016-2025
- Hovedplan for vann og avløp 2021-2024 (2030)
- Overvannsplan
- Landbruksplan for Lillehammer-regionen 2021-2025
- ROS-analyse
- Beredskapsplan
- Årsrapport 2024

Kun de nyeste vedtatte dokumentene er vurdert. Det er de aktuelle styringsdokumentene som vurderes som relevante for å kunne besvare problemstillingene.

2.3 INTERVJUER

Intervjuene har hatt som målsetting å samle relevant informasjon om følgende tema:

- Kommunens arbeid for å redusere klimagassutslipp
- Risiko knyttet til lokale konsekvenser av klimaendringer
- Kommunens arbeid med klimatilpasning
- Kommunens rapportering på klima- og miljømessig bærekraft

Det er gjennomført intervjuer med i alt sju informanter. Følgende er intervjuet:

1. Kommunedirektør
2. Kommunalsjef HR- og organisasjon
3. Innkjøpssjef
4. Strategi- og analysesjef
5. Kommunalsjef sektor for oppvekst, utdanning og kultur
6. Kommunalsjef sektor for by- og samfunnsutvikling
7. Kommunalsjef sektor for helse og velferd

I det semistrukturerte intervjuet styrer intervjueren samtalen slik at man kommer innom temaene som er relevante for problemstillingene. Samtidig åpnes det for at den intervjuede kan dele perspektiver og erfaringer som vedkommende vurderer som relevante for tematikken. Temaene for intervjuene ble oversendt til informantene før intervjuene, og intervjuene ble gjennomført fysisk på Lillehammer rådhus i juni 2025. Det ble skrevet referat fra hvert intervju og alle intervjuene er verifisert. Det betyr at den som er intervjuet, har fått lese gjennom referatet fra intervjuet for å bekrefte at referatet er i overenstemmelse med det som ble sagt under intervjuet, rette opp eventuelle misforståelser og utdype eventuelle forklaringer i intervjuet.

I tillegg er enkelte ledere med sentrale ansvarsområder for kommunens arbeid med klimautfordringen kontaktet via e-post med skriftlige spørsmål. Følgende har blitt kontaktet og har besvart henvendelsen:

1. Tjenesteområdeleder plan
2. Tjenesteområdeleder vann og avløp
3. Tjenesteområdeleder eiendom
4. Tjenesteområdeleder veg og trafikk
5. Landbrukssjef

Vi vurderer at utvalget av informanter gir god innsikt i kommunens klimaarbeid på et overordnet nivå og sikrer bred innsikt både i det strategiske klimaarbeidet i kommunen og i sektorenes og tjenesteområdenes oppfølging av arbeidet med klimautfordringen.

2.4 KVALITETSSIKRING – RELEVANS OG PÅLITELIGHET

Prosjektet er gjennomført i henhold til RSK 001 Standard for forvaltningsrevisjon som er gjeldende som god kommunal revisjonsskikk fastsatt av NKRF. Innlandet Revisjon IKS har et internt kvalitetssikringssystem som er i samsvar med RSK 001.

Datas relevans er knyttet til om undersøkelsen representerer den virkelige situasjonen. Vi mener data som er samlet inn i denne undersøkelsen er egnet til å svare på problemstillingene. Det er likevel viktig å være oppmerksom på at de opplysninger som framkommer i rapporten nødvendigvis er et utvalg av fakta.

Med pålitelighet menes at data skal være mest mulig presise og nøyaktige. Dette er blant annet ivaretatt ved verifisering av intervjureferater og ved innhenting av uttalelse fra kommunedirektøren på utkast til rapport.

3 OM KLIMAUTFORDRINGEN

Klimaendringene beskrives ofte som en av de største utfordringene verdenssamfunnet står overfor (Regjeringen, 2025) (Miljødirektoratet, 2022). Menneskeskapte utslipp er den dominerende årsaken til at temperaturene har økt siden førindustriell tid og forventes å øke også fremover (Regjeringen, 2025). Temperaturøkningen har allerede hatt store konsekvenser både for natur og samfunn globalt. I Norge har gjennomsnittstemperaturen økt med ca. 1,1 grad fra 1900 til 2016 og nedbøren har økt med ca. 20 prosent. Det er flere episoder med styrtregn og flere varme døgn i Norge, og frem mot 2100 er det forventet at Norge får et varmere klima med mer nedbør, kortere sesong med snø, minkende isbreer og endret flommønster (Miljødirektoratet, 2024a). I klimaprofilen for tidligere Oppland fylke fremheves det at regionen spesielt bør forberede seg på kraftig nedbør fremover (Norsk klimaservicesenter, 2022).

Norge ratifiserte Parisavtalen i 2016, og innmeldingen av nasjonale utslippsmål er en sentral del av avtalens prosesser. Parisavtalen er en global klimaavtale som er juridisk bindende og forpliktende. I Parisavtalen er det både bestemmelser for utslippsreduksjoner, klimatilpasning og omstillingsstøtte til utviklingsland. Det er et kollektivt mål om at verden skal bli klimanøytral i løpet av andre halvdel av dette århundret. De nasjonale utslippsmålene skal til sammen sikre at det kollektive målet blir nådd. Hvert land skal hvert femte år melde inn sine fastsatte klimamål med en beskrivelse av hvordan målene skal nås (Regjeringen, 2021).

Med Norges ratifisering av Parisavtalen har Norge forpliktet seg til å bidra til avtalens mål om at den globale gjennomsnittlige temperaturøkningen holdes godt under 2 grader celsius sammenlignet med før-industrielt nivå, og at det jobbes for å begrense temperaturøkningen til 1,5 grader celsius (Regjeringen, 2021) (Riksrevisjonen, 2024).

«Klimamelding 2035 – på vei mot lavutslippssamfunnet» ble lagt frem i april 2025 og setter rammene for Norges klimapolitikk frem mot 2035, med mål om å nå lavutslippssamfunnet innen 2050. Regjeringen foreslår her å redusere klimagassutslippene med minst 70–75 % innen 2035, sammenlignet med 1990-nivå (Regjeringen, 2025). Dette målet er nå lovfestet i klimaloven.

3.1 KOMMUNESEKTORENS ROLLE

Kommunenes klimaarbeid knyttet til reduksjon av klimagassutslipp kjennetegnes ved en stor grad av frihet og få konkrete nasjonale krav. Det er kommunen selv som setter lokale mål for sitt arbeid.

Likevel er kommunenes betydning for at Norge skal kunne nå ambisjonene for nasjonale utslippskutt svært stor. Miljødirektoratet oppsummerer det slik:

«Miljødirektoratets analyser viser at veldig mange klimatiltak på ulike områder må gjennomføres parallelt og raskt. Særlig reduksjon av transportutslipp og utslipp i skog- og arealbrukssektoren forutsetter at kommunesektoren handler. Kommunene legger avgjørende premisser for andre aktørers mulighet til å kutte sine utslipp gjennom myndighetsutøvelse og tilrettelegging, og har direkte utslipp fra egen virksomhet og indirekte utslipp fra varer og tjenester. Kommunenes rolle i å oppnå utslippsreduksjoner er dermed stor og sammensatt.»

(Miljødirektoratet, 2024b, s. 129).

Som arealmyndighet har kommunene en sentral rolle for å legge til rette for klimavennlig arealbruk blant annet gjennom transporteffektiv arealplanlegging, tilrettelegging for bruk av transportmidler med lave utslipp og sikring av arealer som opptar CO₂ fra atmosfæren. Miljødirektoratet peker på at kommunene legger føringer for bruk av 83 prosent av Norges arealer og at nedbygging av natur hvert år gir utslipp på rundt 1,9 millioner tonn CO₂-ekvivalenter² (Miljødirektoratet, 2024b, s. 129).

Også kommunesektorens innkjøp gir både innenlandske og utenlandske utslipp som kan reduseres gjennom mer klimavennlige anskaffelser. Videre kan også kommunen gjøre grep i egen virksomhet som kan bidra til lavere utslipp blant annet gjennom sin eiendomsforvaltning, valg av kjøretøy, matservering samt gjennom bankavtaler, eierskap i fond og selskaper.

Kommunens rolle som samfunnsutvikler er dessuten sentral:

«Kommunesektoren kan peke ut strategisk retning, mobilisere aktører og samordne innsats og virkemidler. Kommunesektorens rolle i helhetlig samfunnsutvikling, kunnskap om lokalmiljøet og nærhet til innbygger og bedrifter, gjør kommunen og fylkeskommunen som samfunnsutvikler til en egnet pådriver og koordinator for ulike klimatiltak»

(Miljødirektoratet, 2024b, s. 130)

Kommunen er med andre ord en helt sentral aktør for å realisere klimaomstillingen i Norge og kan bidra både til teknologisk og demokratisk innovasjon gjennom å etterspørre nye løsninger og fasilitere medvirkningsprosesser for å legge til rette for klimaarbeid både i egen organisasjon, næringsliv og blant innbyggere.

3.2 KLIMAUTFORDRINGEN I LILLEHAMMER KOMMUNE

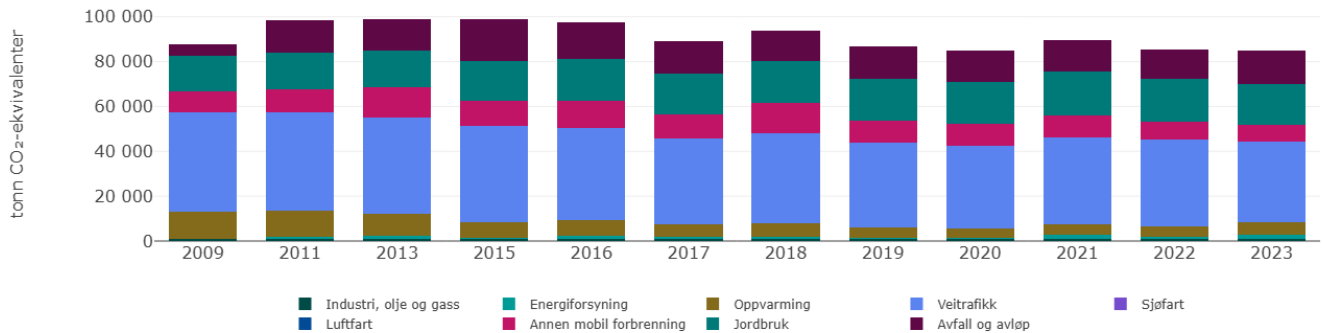
Her presenteres utviklingstrekk for klimagassutslipp i Lillehammer-samfunnet samt forventede klimaendringer gjeldende for kommunen.

3.2.1 KLIMAGASSUTSLIPP

I 2023 var de direkte klimagassutslippene innenfor Lillehammer kommunes geografiske grenser på 84 978 tonn CO₂-ekvivalenter. Direkte klimagassutslipp er de fysiske utslippene som skjer innenfor kommunens geografiske grense. 42 prosent av de direkte utslippene kommer fra vegtrafikken, herunder gjennomgangstrafikk fra E6 (Miljødirektoratet, 2025c).

---

² CO₂-ekvivalenter er en enhet som brukes for å sammenligne ulike klimagassenes evne til å varme opp atmosfæren. Sammenligningen skjer ved å omregne ulike klimagasser utslipp til mengde CO₂ som skal til for å resultere i tilsvarende oppvarming (Miljødirektoratet, 2025b)

Figur 1: Sektorfordelte utslipp per år for Lillehammer kommune (Miljødirektoratet, 2025c)

De samlede direkte klimagassutslippene ble redusert med 0,2 prosent fra 2022 til 2023 i Lillehammer kommune (Lillehammer kommune, 2025) (Miljødirektoratet, 2025c).

3.2.2 FREMTIDENS KLIMA

Fremtidens klima i Norge beskrives blant annet i region-/fylkesvise klimaprofiler (Norsk klimaservicesenter, 2022). Her beskrives forventede klimaendringer dersom klimagassutslippene øker med samme takt fremover som det har vært tilfellet de siste ti årene.

I regionen som tilsvarer gamle Oppland fylke forventes gjennomsnittstemperaturen å øke med om lag 4 °C frem mot år 2100. Størst økning er forventet om vinteren (ca. 5 °C). Det vil bli færre svært kalde dager og flere sommerdager med mer enn 20 grader som middeltemperatur. Samtidig vil årsnedbøren øke med ca. 20 prosent med størst økning vinterstid (25 prosent). Episoder med kraftig nedbør vil bli både hyppigere og mer intense.

Hyppigere og mer intense nedbørsepisoder vil øke behovet for god overvannshåndtering. Overvann³, som oppstår ved kraftig nedbør eller smeltevann, vil er en viktig årsak til skader på bygg og infrastruktur i fremtiden.

Snøsesongen i lavereliggende områder forventes å bli kortere, med færre snødager og flere smelteperioder om vinteren. I høgfjellet kan snømengdene øke noe fram mot 2050, før stigende temperaturer gradvis gir mindre snø også der. Reduserte snømengder vil gi mindre snøsmelteflommer, samtidig som mer nedbør som regn øker risikoen for regnflommer. Store regnflommer kan også oppstå om sommeren og høsten, og med det øke risikoen for jord- og flomskred (Norsk klimaservicesenter, 2022).

På bakgrunn av denne introduksjonen til Parisavtalen, kommunens rolle i klimaarbeidet og klimautfordringen i Lillehammer-samfunnet, vil vi i de kommende kapitlene besvare forvaltningsrevisjonens problemstillinger.

³ Lillehammer kommune definerer overvann som overflateavrenning som følge av nedbør og smeltevann. Videre eksemplifiserer kommunen overvannshåndtering som infiltrasjon, fordrøyning, åpne flomveger, grønne tak, blågrønne løsninger m.m.

4 PROBLEMSTILLING 1: OM REDUKSJON AV KLIMAGASSUTSLIPP

Vi besvarer i dette kapitlet følgende problemstilling:

I hvilken grad har kommunen satt mål og igangsatt tiltak for å redusere klimagassutslipp?

Innledningsvis redegjør vi for sentrale perspektiver fra revisjonskildene og på den bakgrunn utleder vi revisjonskriteriene for problemstillingen. Deretter presenterer vi våre relevante funn fra undersøkelsen i Lillehammer kommune.

4.1 REVISJONSKRITERIER

Vi ser her nærmere på krav og retningslinjer i revisjonskildene knyttet til temaet reduksjon av klimagassutslipp.

Klimaloven spesifiserer Norges nasjonale mål for reduksjon av klimagassutslipp for henholdsvis 2030, 2035 og 2050. Her er ambisjonene at man i 2030 har redusert klimagassutslippene med minst 55 prosent sammenlignet med nivået i 1990 (§ 3), at man i 2035 har redusert utslippene med 70-75 prosent (§ 4), og at man i 2050 har redusert klimagassutslippene med 90 til 95 prosent fra utslippsnivået i 1990 (§ 5). Målet er at Norge i 2050 har blitt et lavutslippssamfunn. I lovteksten defineres et lavutslippssamfunn som et samfunn hvor klimagassutslippene, «*ut fra beste vitenskapelige grunnlag, utslippsutviklingen globalt og nasjonale omstendigheter, er redusert for å motvirke skadelige virkninger av global oppvarming*» (§ 5 første ledd). For klimalovens mål legges det til grunn at det ved vurdering av måloppnåelse skal det tas hensyn til effekten av norsk deltakelse i det europeiske klimavotesystemet for virksomheter (Miljødirektoratet, 2025a). Det er altså ikke gitt at utslippsreduksjonene kun skal skje innenfor Norge.

I **Plan- og bygningsloven** § 3-1 punkt g fremgår det at kommunen i planer etter plan- og bygningsloven skal ta klimahensyn gjennom reduksjon av klimagassutslipp. Videre skal planleggingen bidra til å gjennomføre internasjonale konvensjoner og avtaler.

Det er en rekke nasjonale føringer og retningslinjer for prioriteringene i det kommunale planarbeidet. De kommer dels til uttrykk i **Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging** og i de **statlige planretningslinjene**.

I **Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging** spesifiseres det at «*Parisavtalen om klima og det globale rammeverket for naturmangfold er sentrale for at bærekraftsmålene kan nås, og forplikter til innsats også i fylkeskommunene og kommunene*» (Regjeringen, 2023, s. 3). Videre presiserer forventningsdokumentet at både regional og kommunal planlegging er gode verktøy for å nå FNs bærekraftsmål. Bærekraftsmålene og nasjonale klima- og miljømål skal legges til grunn for samfunns- og arealplanleggingen.

Det fremgår av de nå utgåtte⁴ **statlige planretningslinjene for klima- og energiplanlegging og klimatilpasning** at kommunene i sin overordnede planlegging skal innarbeide ambisiøse og konkrete mål, tiltak og virkemidler for å redusere utslipp av klimagasser. Det kan for eksempel være tiltak som medfører økt opptak av CO₂ i skog og andre landarealer, mer effektiv energibruk og gjennom en miljøvennlig energiomlegging. Retningslinjene spesifiserer videre at *«planer som behandler klima- og energispørsmål bør være strategisk innrettet, og bygge på grundige analyser av nåsituasjon. Det bør legges vekt på samarbeid om langsiktige mål, samtidig som det utredes tiltak som kan gjennomføres på kort sikt»* (jf. avsnitt 3.1). Planene bør blant annet omfatte informasjon om klimagassutslipp i kommunen, framskrivning av utslippene i kommunen om det ikke gjennomføres nye tiltak og ambisiøse mål for utslippsreduksjoner og for mer effektiv energibruk.

Også de reviderte og gjeldende **statlige planretningslinjer for klima og energi** presiserer at kommunen skal ta oppdatert kunnskap i bruk i blant annet samfunns- og arealplanleggingen (jf. avsnitt 4.1). Videre legges det i beskrivelsen av klima- og energiarbeidet (avsnitt 4.2) blant annet vekt på at kommunene skal jobbe for lavest mulig utslipp, strekke seg mot nullutslipp i hele sin virksomhet, og ta i bruk og fremme klimavennlige og energieffektive løsninger i egen virksomhet og i sine innkjøp av varer og tjenester etter regelverket om offentlige anskaffelser. Det legges også vekt på at kommunene skal legge til rette for at næringslivet og innbyggerne kutter sine utslipp og bidrar til en mer sirkulær økonomi. Når det kommer til arealplanleggingen legges det i retningslinjene blant annet vekt på at reduksjon av klimagassutslipp skal og at kommunen aktivt skal legge til rette for at transport, bosetting og næringsaktiviteter kan skje med så lave utslipp som mulig og at det tilrettelegges for effektiv og fleksibel energibruk (avsnitt 4.3).

I både de opphevede **statlige planretningslinjer for samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging** samt i de gjeldende **statlige planretningslinjer for arealbruk og mobilitet** poengteres det at utbygging og transportsystemer må sees i sammenheng for å minimere transportbehovet og legge til rette for kollektivtransport, sykkel og gange og fortetting rundt knutepunkter. Videre legges det i de gjeldende retningslinjene vekt på at det skal tas hensyn til karbonrike arealer, *«slik at disse arealenes kvalitet og evne til økosystemtjenester, karbonlagring og klimatilpasning opprettholdes»* (kapittel 3.10).

Kommunene gjør store innkjøp som en del av deres tjenesteleveranser. Klimahensyn i de offentlige anskaffelser er derfor et betydningsfullt grep i kommunenes klimaarbeid. Det fremgår av **lov om offentlige anskaffelser** (§ 5) at oppdragsgiveren kan stille krav og kriterier til ulike deler av anskaffelsesprosessen for blant annet å ta klimahensyn. I januar 2024 ble kravene for å ivareta klima- og miljøhensyn i offentlige anskaffelser skjerpet slik at klima- og miljøhensyn som hovedregel skal vektes med minimum tretti prosent.

Forskrift om offentlige anskaffelser gjelder når blant andre kommuner inngår vare-, tjeneste- eller bygge- og anleggskontrakter, eller gjennomfører plan- og designkonkurranser, med en anslått verdi som er lik eller overstiger 100 000 kroner ekskl. mva. jf. § 1-1. I forskriftens § 7-9 er klima- og miljøhensyn i offentlige anskaffelser spesifisert. Målet med klima- og miljøhensynene er å redusere anskaffelsens samlede klimaavtrykk eller miljøbelastning. Oppdragsgiver skal vektes klima- og miljøhensyn med minimum tretti prosent og den bør sette klima- og miljøhensyn blant de tre høyest prioriterte tildelingskriteriene. Klima- og miljøhensyn som tildelingskriterium kan erstattes med klima- og miljøkrav i kravspesifikasjonen dersom effekten vurderes å bli

---

⁴ Både de gamle og nye planretningslinjene kan være relevante for kommunens aktuelle aktivitet. Derfor behandles både de utgåtte og de gjeldende retningslinjene i denne gjennomgangen.

bedre med dette grepet. Dersom anskaffelsen ikke har et klimaavtrykk eller en miljøbelastning kan bestemmelsen om klima- og miljøkrav fravikes.

4.1.1 KONKRETE REVISJONSKRITERIER

På bakgrunn av gjennomgangen av krav og mål knyttet til temaet reduksjon av klimagassutslipp kan følgende revisjonskriterier fastsettes:

- A. Lillehammer kommune skal ta klimahensyn gjennom fokus på reduksjon av klimagassutslipp i planleggingen
- B. Lillehammer kommune skal jobbe for lavest mulig utslipp både i egen virksomhet og i samfunnet for øvrig

4.2 PRESENTASJON AV FUNN: KLIMAHENSYN I PLANLEGGINGEN

For å undersøke i hvilken grad Lillehammer kommune tar klimahensyn i planleggingen gjennom fokus på reduksjon av klimagassutslipp, vil vi se nærmere på om kommunen:

- har tydelige ambisjoner for reduksjon av klimagassutslipp i kommunale planer, og legger nasjonale mål til grunn i planene.
- bygger planene på grundige analyser av nåsituasjonen og behandler klimaspørsmål strategisk.

Med denne avgrensningen vurderer vi at viktige elementer fra revisjonskildene ivaretas og at vi samtidig opprettholder et overordnet perspektiv på klimaarbeidet, slik som forutsatt i forvaltningsrevisjonen. Vi vil basere undersøkelsen på dokumentanalyse av sentrale kommunale plandokumenter.

4.2.1 LILLEHAMMER KOMMUNES AMBISJONER FOR UTSLIPPSREDUKSJONER AV KLIMAGASSER

Det er flere kommunale planer som er relevante å undersøke for å skaffe innsikt i om, og eventuelt hvordan, Lillehammer kommune setter seg mål i planleggingen for utslippsreduksjoner av klimagasser. Det er spesielt relevant å se på kommuneplandokumentene, herunder økonomiplanen, siden dette er kommunens sentrale overordnede styringsdokumenter som legger føringer for prioriteringer, målsettinger og strategier for utviklingen av lokalsamfunnet.

At det settes klimamål i kommuneplanens samfunnsdel er sentralt for at klimahensyn følges opp i øvrig planverk og tilhørende handlingsplaner. Som arealplanmyndighet har kommunen avgjørende innflytelse på arealbruken og vedtar arealdisponeringer som har klar betydning for kommunens klimagassutslipp.

Kommuneplanens arealdel dekker ikke Lillehammer by. Det er i stedet kommunedelplan for Lillehammer by, eller byplanen, som fastsetter overordnet arealbruk i byområdet. Det er derfor relevant også å se på ambisjonene for utslippsreduksjoner i denne planen.

Også kommunedelplan for miljø, med hovedtema klima og energi, er relevant å undersøke for å forstå kommunens ambisjoner for utslippsreduksjoner.

Kommuneplanens samfunnsdel er kommunenes overordnede styringsdokument som legger føringer for det øvrige planarbeidet i kommunen. Kommuneplanens samfunnsdel skal ta stilling til langsiktige utfordringer, mål og strategier for kommunesamfunnet som helhet og kommunen som organisasjon (jf. plan- og bygningsloven § 11-2). I følge plan- og bygningsloven § 11-1 og 11-3 skal kommuneplanens handlingsdel danne grunnlag for prioritering av ressurser og konkretisering av tiltakene innenfor kommunens økonomiske rammer. Økonomiplanen kan inngå i eller utgjøre handlingsdelen (jf. kommuneloven § 14-2).

Kommuneplanens arealdel skal ifølge plan- og bygningsloven §§ 11-5 og 11-6 og vise sammenhengen mellom framtidig samfunnsutvikling og arealbruk. Arealdelen fastsetter arealbruken i kommunen og definerer behov for ytterligere detaljplanlegging.

Lillehammer kommunes samfunnsdel 2022-2040

Kommuneplanens samfunnsdel, vedtatt i september 2022, skal gi retning for utviklingen av Lillehammer-samfunnet. Det fremgår tydelig at samfunnsdelen «*bygger på ambisjonene og systematikken til FNs 17 bærekraftsmål*» og det spesifiseres at Lillehammer-samfunnet har et medansvar for at internasjonale ambisjoner om å redusere klimabelastningen nås (Lillehammer kommune, 2022). Videre inneholder kommuneplanens samfunnsdel en beskrivelse av blant annet klima- og miljømessige forhold i Lillehammer-samfunnet. Her formidles beregninger av Lillehammer-samfunnets samlede klimabelastning.

I samfunnsdelen er det vedtatt tre satsingsområder for kommunen:

1. Gode hverdagsliv
2. Attraktiv kommune
3. Samfunnsutvikler og tjenesteprodusent

Til hvert satsingsområde er det tilhørende mål og strategier. De relevante mål og strategier for utslippsreduksjon vurderes å være følgende:

Satsingsområde	Hovedmål	Strategier
Gode hverdagsliv	Lillehammers innbyggere tar gode klima- og miljøbevisste valg.	Legge til rette for at det skal være enkelt for innbyggerne å treffe klima- og miljøvennlige valg Legge til rette for at hele Lillehammer-samfunnet kan nå netto null ⁵ i 2050

⁵ «Netto null» betyr at man med sine aktiviteter ikke bidrar til økning i mengden klimagasser i atmosfæren og at de klimagassutslipp som kommunen genererer, kompenseres det for med tiltak som fjerner klimagasser fra atmosfæren, eksempelvis fangst og lagring av CO₂, kjøp av klimakvoter eller etablering av skog.

Samfunnsutvikler og tjenesteproducent	Lillehammer kommune er en klima- og miljømessig bærekraftig organisasjon.	Lillehammer kommune skal klima- og miljøvurdere store anskaffelser og investeringer Lillehammer kommune skal tilpasse tjenester og drift basert på ambisjonen om å kunne nå netto null i 2050
--	---	--

Handlings- og økonomiplan 2025-2028

Lillehammer kommunes handlings- og økonomiplan er samfunnsdelens lovpålagte handlingsdel. Handlings- og økonomiplanen prioriterer mål og ressurser og revideres årlig. Den behandles og vedtas i kommunestyret og slik sikres politisk styring på hvilke mål, strategier og tiltak som har prioritet i perioden.

Handlings- og økonomiplanen har et eget kapittel hvor kommunens klimabudsjett gjennomgås. Her vises det til ovenfor omtalte mål og strategier i kommuneplanenes samfunnsdel om at kommunen som organisasjon og Lillehammer-samfunnet som helhet skal ha netto null klimagassutslipp i 2050.

I handlings- og økonomiplanen er det spesifisert hvilke utfordringer de ulike sektorene i kommunen vurderer som særlig viktige, og det er dessuten vist hvilke ressurser som er avsatt til sektorer og virksomhetsområder. Dessuten er det synliggjort hvilke tiltak fra planer som prioriteres.

For sektor for *By- og samfunnsutvikling* er følgende tiltak med direkte relevans for reduksjon i klimagassutslipp omtalt og/eller prioritert:

Virksomhetsområde	Prioriteringer i 2025-2028
Eiendom	Energioptimalisering med målrettede ENØK ⁶ -tiltak, brukerbevissthet og medvirkning
Veg og trafikk	Utskifting av gatelys langs kommunal veg til LED-armaturer
Vann og avløp	Nødvendige investeringer på ledningsnettet for vann og avløp samt tekniske anlegg

For sektoren *Fagenheter og andre* er følgende tiltak med direkte relevans for klimagassreduksjoner prioritert:

Virksomhetsområde	Prioriteringer i 2025-2028
Innkjøp	Følge opp innovasjons- og klimakrav i innkjøp Delta i felles strategiarbeid for grønne anskaffelser i Gudbrandsdalen

Det er dessuten prioritert tiltak som er direkte tilknyttet satsingsområder og hovedmål fra kommuneplanens samfunnsdel, eksempelvis:

⁶ ENØK er forkortelse for energiøkonomisering.

Satsingsområde	Hovedmål	Tiltak
Samfunnsutvikler og tjenesteprodusent	Lillehammer kommune er en klima- og miljømessig bærekraftig organisasjon	Elektrifisering av bilparken ENØK i formålsbygg Mer effektiv arealbruk i formålsbygg Reduksjon av mengde matavfall Forbruksbaserte klimarapporteringer Ombruk og gjenbruk av bygg Fornybar energi- og energibytteprosjekter

Tiltakenes klimaeffekt er ikke beregnet.

Klimabudsjettet spesifiserer dessuten at Lillehammer kommune, for perioden 2025 – 2028, har et særlig fokus på å redusere klimagassutslippene gjennom:

- Mindre bruk av fossile transportformer
- Tiltak som gir lavere temperaturkorrigert energibruk til oppvarming
- Å redusere antall kvadratmeter som må varmes opp
- Redusere matsvinnet fra tjenesteenhetene

Disse prioriteringene finnes igjen i investeringsbudsjettet i handlings- og økonomiplanen. Blant de ikke-selvfinansierende investeringene finner vi avsatte midler til ladepunkt for elbiler samt ENØK tiltak, begge deler tilknyttet sektor for by- og samfunnsutvikling, eiendomsavdelingen.

Ikke-selvfinansierende investeringer

Beløp i 1000

Investeringsprosjekter	Økonomiplan				Sum	Inntekt
	2025	2026	2027	2028	2025-28	2025-28
Sektor By- og samfunnsutvikling						
Eiendom						
Brannstrategier - oppfølging av tiltaksplaner	1 000	1 000	1 000	1 000	4 000	0
Diverse investeringer i kommunal eiendom	15 000	15 000	15 000	15 000	60 000	0
Diverse investeringer i renhold	500	500	500	500	2 000	0
ENØK-tiltak	2 500	3 500	3 500	10 000	19 500	0
Heiser i kommunale bygg	1 000	1 000	650	650	3 300	0
Horsters Minde - utbedring membran	4 000	0	0	0	4 000	0
Kristinshall - diverse rehabilitering	2 000	0	0	3 000	5 000	0
Kulturhuset Banken - fasadeoppgradering	0	2 000	0	0	2 000	0
Ladepunkt el biler	1 000	1 000	1 000	1 000	4 000	0
Lillehammer rådhus - rehabilitering ventilasjon og kontorlokaler	3 000	1 500	0	0	4 500	0
Oppgradering av TG/EG i kommunale bygg	10 000	10 000	5 000	5 000	30 000	0
Robotgressklippere	100	100	250	100	550	0
Teknisk utstyr vaktmestere (snøryddeutstyr og tilsv)	250	250	250	250	1 000	0
Universell Utforming - Utførelse	1 500	0	1 500	1 500	4 500	0
Sum Eiendom	41 850	35 850	28 650	38 000	144 350	0

Figur 2: Utdrag fra investeringsbudsjettet - Ikke-selvfinansierende investeringer. Beløp i 1000 (Lillehammer kommune, 2024a)

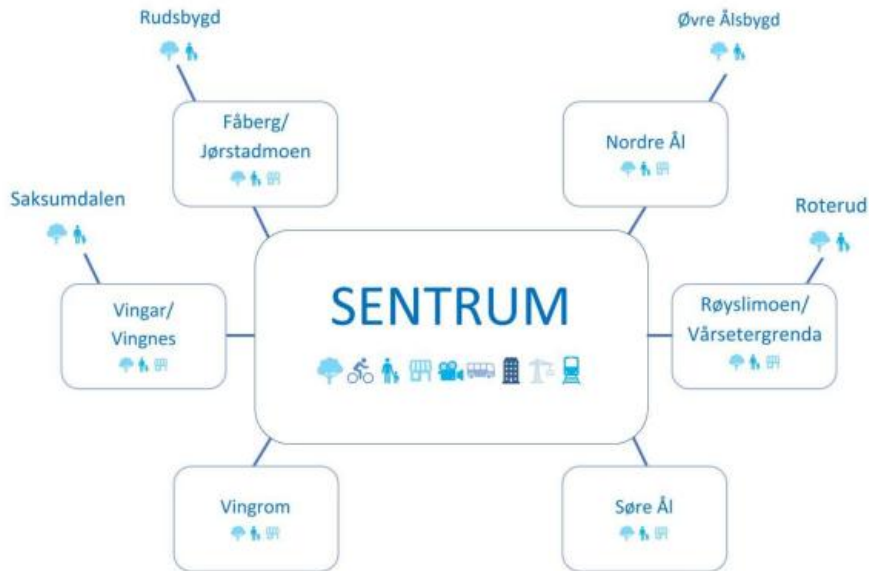
Om ladepunkt for elbiler står det: «Det er nå vedtatt at alle nye tjenestebiler i offentlig regi skal være ladbare. Dette medfører behov for lademuligheter» (Lillehammer kommune, 2024a).

Om ENØK-tiltak står det: «Sak 60/2023 viser potensialet for å montere solceller på kommunale bygg. I rapporten som er utarbeidet av Norconsult vises det konkrete bygg der det anbefales å montere slik anlegg. Dette er et energireduserende tiltak som er viktig å realisere, på denne måten tilegner kommunen som viktig kompetanse og erfaring. I tillegg arbeides det fortløpende med å redusere energiforbruket gjennom bygningstekniske tiltak, et arbeid som over år har gitt resultater og bør fortsette. Som et ledd i arbeidet med å redusere strømforbruket er det behov for å foreta investeringer som bidrar til dette. Dette vil i noen tilfelle være prosjekter som kan gi støtte fra Enova. Typiske tiltak er skifte av lys til LED, lysstyringer, etter isolering, oppgradering av tekniske anlegg ol.» (Lillehammer kommune, 2024a).

Også innen veg og trafikk er det budsjettert med investeringer blant annet til veglys. Det er avsatt 11 millioner kroner i økonomiplanperioden til «ombygging, rehabilitering og utskifting til energibesparende LED» (Lillehammer kommune, 2024a).

Kommuneplanens arealdel 2020-2023 (2030)

I kommuneplanens arealdel 2020-2023 (2030) er tett arealutnyttelse et bærende prinsipp. Det betyr at byen fortettes og at øvrig vekst og utvikling i all hovedsak skjer i kommunens flerkjernerstruktur.

Figur 3: Prinsippsskisse for flerkjernerstrukturen i kommunen (Lillehammer kommune, 2020d, s. 10)

Med dette prinsippet er ambisjonen blant annet at vekst i persontrafikken skjer med sykkel, gange og kollektivtransport fremfor personbiler. Lillehammer kommune formulerer det slik i planbeskrivelsen:

«Areal- og transportpolitikken er et av kommunens viktigste virkemidler for å sikre en bærekraftig og «klimaklok» utvikling. Norge har gjennom Parisavtalen forpliktet seg til å redusere utslipp av klimagasser og arbeide for klimatilpasning. Det er en klar ambisjon at arealpolitikken skal tilrettelegge for en samfunnsutvikling på veg mot klimanøytralitet. For å få til dette må bolig-, areal og transportpolitikk være fremtidsrettet. Med tett arealutnyttelse og kortere avstander blir det lettere for hver og en av oss å gjøre miljøvennlige valg i hverdagen»

(Lillehammer kommune, 2020d, s. 9).

Kommunedelplan Lillehammer by – byplanen 2020-2023 (2030)

Byplanen har, som kommuneplanens arealdel, vekst i flerkjernerstrukturen og tett byutvikling som prinsipper i planleggingen. Også målet om at vekst i persontrafikken skal skje med gange, sykkel og kollektivtransport, fremheves i planbeskrivelsen.

Videre fremheves målet om at Lillehammer skal bli Norges første klimanøytrale by. Det er spesielt fokus på klimanøytral transformasjon av Bydel Nord. Det er gitt følgende bestemmelser⁷ for plan- og byggesaksbehandling for å kunne nå dette målet:

- «I reguleringsplaner med mer enn 15 boenheter og enkeltbygg større enn 500 m² BRA skal bærekraftige løsninger⁸ redegjøres for med hensyn til:
  - Materialvalg
  - Energiløsninger
  - Overvannsløsninger
  - Vann – og avløpsløsninger
  - Lokalisering.Valg av løsninger skal begrunnes.
- I byggesak med mer enn 15 boenheter og enkeltbygg større enn 500 m² BRA skal valg av bærekraftige løsninger redegjøres for og begrunnes gjennom et klimaregnskap⁹:
- Det tillates aktiv bruk av tak og fasader¹⁰ for alle bygg hvor dette ikke kommer i konflikt med kulturminne- eller landskapsinteresser»

(Lillehammer kommune, 2021a, s. 12)

Kommunedelplan for miljø med hovedtema klima og energi 2016-2025

I kommunedelplanen er det en rekke mål og, i de fleste tilfeller, delmål innen tema som byutvikling, energi, bygg og utbygging, areal- og transportplanlegging, transport, avfall og gjenvinning, landbruk og arrangementer som har relevans for kommunens ambisjoner for reduksjon av klimagassutslipp. Planen er vedtatt revidert og flere av målene har frister som er passert.

---

⁷ Bestemmelser og retningslinjer setter rammene for bruken av arealene. Bestemmelsene er juridisk bindende, mens retningslinjer er veiledende for kommunens planlegging og forvaltning.

⁸ «Bærekraftige materialer: «Med bærekraftige materialer menes materialer med lavt klimagassutslipp. Miljøsertifiserte materialer regnes også som bærekraftige materialer selv om de ikke nødvendigvis fører til lavere klimagassutslipp.

Bærekraftige energiløsninger: Bærekraftige energiløsninger omfatter en helhetlig tankegang rundt valg av energiforsyning, hvor funksjoner/bygg samlokaliseres eller finner fellesløsninger med nærliggende bygg. Dette innebærer bruk av fornybar energi, lavt energiforbruk og/eller energieffektive løsninger som energiutveksling mellom bygg og funksjoner som kan gi aktiv bruk av overskuddsvarme.

Bærekraftige overvannsløsninger: Med bærekraftige overvannsløsninger menes naturbasert overvannshåndtering, slik som våtmarker, naturlige og kunstige bekker og flomveger, grønne tak og vegger, åpne basseng mm».

Bærekraftige vann- og avløpsløsninger: Med bærekraftige vann- og avløpsløsninger menes tekniske løsninger som gir lavest mulig miljøkonsekvenser. Dette dreier seg om; lave utslipp til vann, luft og jord, minst mulig forbruk av lagerressurser som fossile brensler, fosfor, kalium osv. og minst mulig forbruk av energi».

Bærekraftig lokalisering: «Bærekraftig lokalisering innebærer vurdering av tilgjengelighet og hvordan transporten til og fra området/bygget skjer. Klimavennlig lokalisering vil redusere både person- og varetransport. Plassering på tomt legger også premisser for energibruk». (Lillehammer kommune, 2021a, ss. 11-12)

⁹ «Klimaregnskap: Med klimaregnskap menes utslippsberegninger for bygge- og utviklingsprosjekter som skal bidra til klimavennlige valg. Klimaregnskapet skal vise samlede utslipp av klimagasser omregnet til CO₂-ekvivalenter som oppgis i tonn CO₂». (Lillehammer kommune, 2021a, s. 12)

¹⁰ «Aktiv bruk av tak og fasader: Med aktiv bruk av tak og fasader menes f.eks. solceller og solfangere til produksjon av energi og blå/grønne tak/grå tak» (Lillehammer kommune, 2021a, s. 12).

Lillehammer som klimanøytral by

Mål:

- «Lillehammer skal bli Norges første nullutslipp-by (klimanøytral by)»

Delmål:

- «Lillehammer kommune som organisasjon skal bli klimanøytral innen 2017»

Energi

Mål:

- «Lillehammer kommune skal gjennom redusert energibruk og økt andel og produksjon av fornybar energi bidra til å nå nasjonale og regionale klimamål.
- Lillehammer kommune skal bidra til å nå målet i den regionale klima- og energiplanen om 20 prosent energieffektivisering.
- *Energibruken per innbygger skal reduseres med 20 % fra 2013 til 2025».*

Delmål:

- «Energieffektivisering av kommunal eiendomsforvaltning med 20 prosent innen 2025 sammenlignet med 2013 (energibruk per arealenhet).
- *Energieffektivisering av vann- og avløpssektoren med 20 prosent innen 2025 (energibruk per liter vann og avløpsvann)».*

Bygg og utbygging

Mål:

- «I boligområder legges det vekt på estetikk, god byggeskikk, bruk av miljøvennlige materialer, energibruk basert på fornybare ressurser, gode byrom og andre bokvaliteter.
- Det skal bygges ut på en måte som ivaretar hensyn til klimatilpasning og miljø ut over krav og forskrifter, herunder bruk av bærekraftige og miljøvennlige materialer.
- For å bidra til økt karbonbinding og reduserte utslipp, skal kommunen stille krav til egne og private bygg om økt bruk av miljøvennlige materialer gjennom kommuneplaner og reguleringsplaner.
- Alle offentlige byggeprosjekt i kommunal sektor fra og med vedtatt plan, og alle nye næringsbygg som behandles av kommunen etter 2017, skal ha et klimaregnskap som viser prosjektets CO₂-fotavtrykk, der livsløpsbetraktninger legges til grunn»

Areal- og transportplanlegging

Mål:

- «Areal- og transportutvikling som bidrar til å nå nasjonale utslippsmål.
- InterCity og dobbeltspor på Dovrebanen er bygd ut gjennom Lillehammer innen 2023.
- Bygge ut på en måte som ivaretar hensyn til klimatilpasning og miljø ut over krav og forskrifter, herunder bruk av bærekraftige og miljøvennlige materialer.
- Verdifulle naturområder er sikret mot inngrep som kan forringe kvaliteter, mangfold og rekreasjonsmuligheter.
- Sikre kommunal vannforsyning på kort og lang sikt.
- Jordvernet skal styrkes for å sikre lokal matproduksjon til fremtidige generasjoner».

Delmål

- «Lillehammer skal ha en konsentrert arealbruk med byvekst innenfra.

- Lillehammer skal vokse slik at hverdagslivets transportbehov reduseres».

Transport

Mål:

- «Å ha en areal- og transportutvikling som bidrar til å nå nasjonale utslippsmål
- At en stor del av veksten i transportbehovet skjer ved gange og bruk av sykkel og kollektivtransport.
- Lillehammer har effektiv, miljøvennlig transport og muligheter for bilfri ferdsel internt i og til og fra regionen.
- Kollektivtransporten bygges ut, både innenfor kommunegrensene og mellom nærliggende kommuner.
- Legge til rette for bilfri ferdsel innad i kommunen og til og fra nabokommunene.
- Minst 20 prosent av person- og varebiltrafikken skal være fornybar (el, hydrogen, biodrivstoff osv.) innen 2024.
- Legge til rette for mer miljøvennlig næringstransport i kommunen.
- Biogass eller annet klimanøytralt drivstoff må fases inn for busser og renovasjonsbiler som opererer i Lillehammer».

Delmål

- «50 prosent av bilparken til kommunen skal være fornybar (el, hydrogen, biodrivstoff osv.) innen 2024.
- Det skal legges til rette for at 20 prosent av person- og varebiltrafikken i Lillehammer skal være elektrisk innen 2020.
- Dobling av sykkelandelen fra 7 prosent til 14 prosent innen 2024.
- 80 prosent av alle barn skal gå eller sykle til skolen innen 2024».

Avfall og gjenvinning

Mål:

- «Lillehammer kommune skal bidra til å nå de nasjonale målene om avfallsreduksjon og andelen avfall til materialgjenvinning.
- Avfallet i Lillehammer skal samles inn og behandles på en forsvarlig måte som tar hensyn til naturmiljøet, klima og helse».

Delmål

- «Mengden husholdningsavfall per innbygger i Lillehammer skal reduseres til 350 kilo innen 2025.
- Andelen husholdningsavfall til materialgjenvinning skal være over 60 prosent, mens andelen gjenvinning inkludert energigjenvinning skal være over 95 prosent innen 2025.
- Lillehammer kommune skal redusere den samlede avfallsmengden med 10 prosent og øke gjenvinningsgraden med 10 prosent i kommunal virksomhet».

Landbruk

Mål:

- «Bidra til å nå målet om 30 % reduksjon av klimagasser innen 2020 (ift. nivået i 1990).
- Ta sin del av ansvaret for å sikre høy nasjonal selvforsyning av mat.
- Bidra til et aktivt skogbruk som gir grunnlag for økt tilgang av fornybart råstoff fra skogen, økt verdiskapning og et positivt klimabidrag»

Delmål

- «Jordbruket skal redusere sitt utslipp pr. produsert enhet med bedre gjødselhåndtering, foring og mer rasjonell maskininnsats.
- Reduksjon med 10 prosent utslipp pr produsert enhet i jordbruket innen 2025.
- Skogproduksjonen økes med 10 % for å binde mer karbon i skog»

Arrangementer

Mål:

- «Klimautslippene fra transport i tilknytning til arrangementer skal være redusert med 50 prosent innen 2030.
- Kommunen skal innen utgangen av 2017 ha kalkulert/estimert klimagassutslippene fra arrangementer i Lillehammer, samt ha utviklet og tatt i bruk styrings- og rapporteringsverktøy til bruk for arrangementer og arrangører.
- Alle større arrangører skal utarbeide en plan som beskriver arrangørens miljøarbeid knyttet til det enkelte arrangement. Dokumentasjonen skal kunne inngå i framtidige klimaregnskap for Lillehammer.
- Eiere av bygg og anlegg som brukes til arrangementsformål skal stille miljøkrav til leietakere og underleverandører».

Innkjøp

Mål:

- «Redusere klimafotavtrykket og miljøbelastningen til kommunen gjennom redusert forbruk og gjennom klima- og miljøvennlige innkjøp.
- Kommunen skal bruke sin markedskraft til å påvirke samfunnet for øvrig i en miljø- og klimavennlig retning».

(Lillehammer kommune, 2015)

4.2.2 KUNNSKAPSGRUNNLAG FOR KLIMASPØRSMÅLET I LILLEHAMMER KOMMUNES PLANER

For å undersøke om Lillehammer kommunes planer bygger på grundige analyser av nåsituasjonen er det naturlig å se nærmere på kommunens planstrategi. Planstrategien er et grunnleggende styringsdokument for kommunens planlegging og skal inneholde en vurdering av blant annet kommunens utfordringer og muligheter. Den kommunale planstrategien er ikke en egen plan. Likevel er planstrategien viktig fordi den begrunner hvilke planer og strategier kommunen bør ha ut fra en vurdering av kommunens handlingsrom, ressurser, utfordringer og forventninger. Vektleggingen av klimautfordringen i planstrategien vil derfor kunne legge føringer for prioritering av klima også i kommuneplaner, kommunedelplaner samt tema- og fagplaner og vil fungere som et kunnskapsgrunnlag for videre arbeid med klimautfordringer i kommunen.

I følge plan- og bygningsloven § 10-1 skal kommunestyret minst én gang i hver valgperiode, og senest innen ett år etter konstituering, utarbeide og vedta en **kommunal planstrategi**. Planstrategien bør omfatte en drøfting av kommunens strategiske valg knyttet til samfunnsutvikling, herunder langsiktig arealbruk, miljøutfordringer, sektorenes virksomhet og en vurdering av kommunens planbehov i valgperioden.

Vi vil dessuten se nærmere på Lillehammer kommunes innretning av planhierarkiet som det er illustrert i økonomi- og handlingsplanen, for å undersøke hvordan oppfølgingen av klimamål er innrettet.

Planstrategi for Lillehammer kommune 2024-2027

I Lillehammer kommunes planstrategi beskrives utfordringer som Lillehammer står overfor. Her er klima omtalt som en strukturell og premissgivende utfordring, og kommunen gjør det klart at «*verken Lillehammer-samfunnet eller Lillehammer kommune som organisasjon vil nå netto null klimagassutslipp i 2050, basert på utviklingen slik den har vært gjennom den siste tiårsperioden, samt tiltakene som så langt er kjent*» (Lillehammer kommune, 2024b).

Videre skrives det i kunnskapsgrunnlaget at det er forventet at kommunen vil møte økte konsekvenser av klimaendringene og med det ha behov for sterkere innsats for klimatilpasning både av lokalsamfunn, av kritisk kommunal infrastruktur samt innenfor helse.

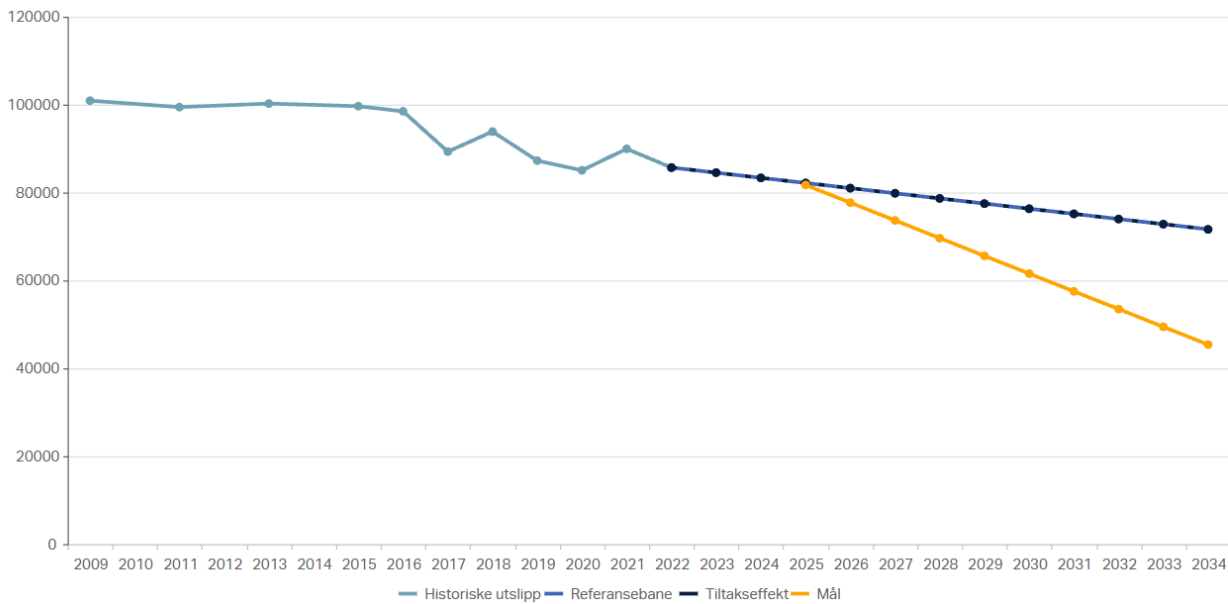
Lillehammer kommune har med planstrategien for perioden 2024-2027 innført et dynamisk kunnskapsgrunnlag som består av følgende:

- Statistikk med jevnlige oppdateringer
- Årsmeldinger, årsrapporter, årlige kvalitetsmeldinger fra blant annet virksomheter og tjenesteområder
- Relevante analyser og rapporter

Her henvises det til en rekke databanker og lenker til dokumenter. Innlandsstatistikk, med oppdatert innhold om klima og energi, samt årsrapporter med klimaregnskap vurderes som spesielt relevante i denne sammenhengen.

Handlings- og økonomiplan 2025-2028

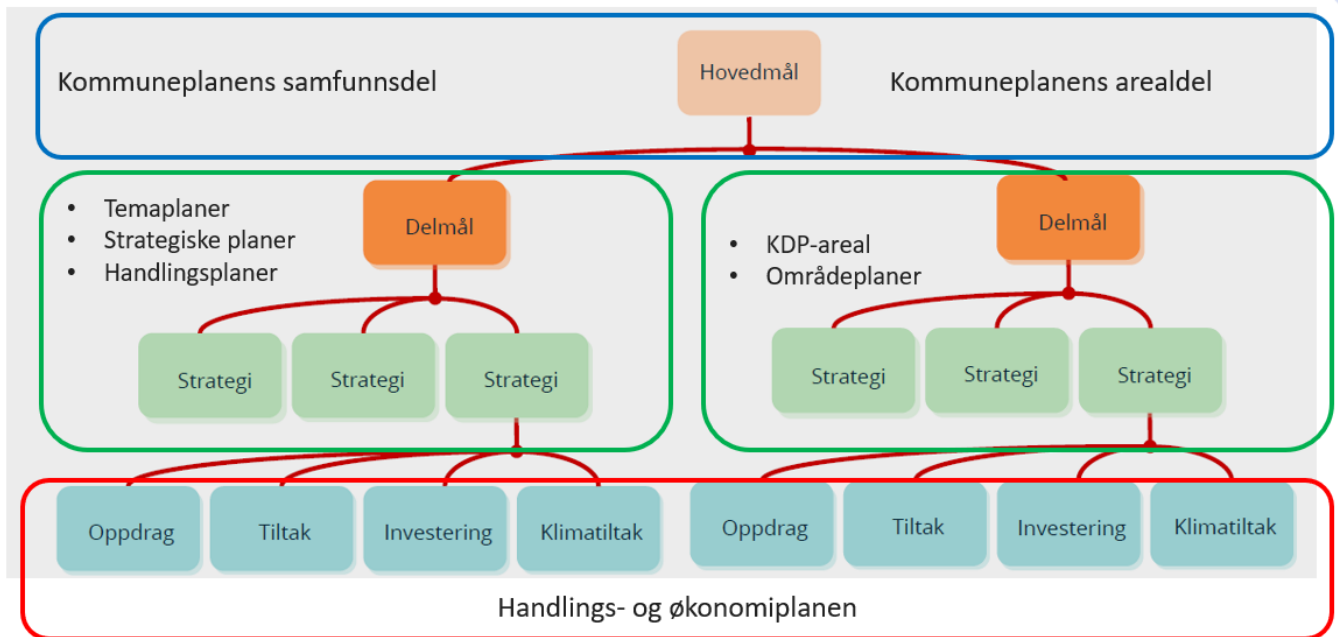
I handlings- og økonomiplanens klimabudsjett gjengis historiske CO₂-utslipp for Lillehammer siden 2009 samt referansebane og målbane for fremtidige utslipp (se figur 4). I referansebanen fremskrives klimagassutslippene slik de forventes å utvikle seg uten tiltak som øker det årlige nedtaket ytterligere enn tidligere års praksis. Målbanen viser på hvilken måte utslippene kan eller bør utvikle seg dersom Lillehammer-samfunnet skal kunne nå netto null klimagassutslipp innen 2050. Illustrasjonen bekrefter at Lillehammer-samfunnet, dersom man fortsetter innsatsen på tilsvarende nivå som tidligere, ikke vil nå netto null klimagassutslipp i 2050.

Figur 4: Klimagassutslipp i Lillehammer-samfunnet i tonn CO₂-ekvivalenter. Historiske utslipp, referanse- og målbane (Lillehammer kommune, 2024a).

Det fremgår av handlings- og økonomiplanen at kommunen i 2024 har jobbet med å utvikle bedre verktøy til å kunne gjennomføre presise analyser av utslipp og effekter av tiltak. Det vurderes at utslippene i kommunens virksomhet særlig kommer fra transport, bygg- og arealbehov og avfall fra kommunens enheter. Derfor har kommunen valgt å prioritere klimatiltak som nettopp har effekt på disse områdene.

I handlings- og økonomiplanen er planhierarkiet i Lillehammer kommune illustrert (se figur 5). Illustrasjonen viser kommunens planstruktur med kommuneplanens samfunnsdel og arealdel med tilhørende hovedmål som overordnede styringsdokumenter. Til hovedmålene hører også delmål og strategier som følges opp i temaplaner, strategiske planer og handlingsplaner og av komunedelplaner og områdeplaner. Handlings- og økonomiplanen gir prioritering og ressurser til konkret oppfølging av planene gjennom oppdrag, tiltak, investeringer og klimatiltak. Det er verdt å merke seg at klimatiltak gis egen oppmerksomhet i denne illustrasjonen og i så måte er tydelig fremhevet i kommunens strategiske plansystem.

Figur 5: Hierarkiet og strukturen for planporteføljen for Lillehammer kommune (Lillehammer kommune, 2024a)

4.2.3 OPPSUMMERING

Kommuneplanens samfunnsdel inneholder satsingsområder, hovedmål og strategier for reduksjon av klimagassutslipp. I kommuneplanens arealdel og kommunedelplan for Lillehammer by – byplanen planlegges det for reduksjon av klimagassutslipp gjennom tett arealutnyttelse og vekst i flerkjernestrukturen. Ambisjonen er at vekst i persontrafikken ikke skal skje gjennom økt bilbruk, men at sykkel/gange og kollektivtransport kan dekke behovet. Videre er det et mål å legge til rette for en klimanøytral transformasjon av bydel Nord i Lillehammer, og det stilles krav om at det blant annet i reguleringsplaner med mer enn 15 boenheter skal gjøres rede for hvilke bærekraftige løsninger som velges.

I handlings- og økonomiplanen er en rekke tiltak med relevans for klimagassreduksjoner omtalt. Noen tiltak er gitt prioritet i 2025-2028. Handlings- og økonomiplanen har dessuten prioriterte tiltak som knytter seg til satsingsområder og hovedmål fra kommuneplanens samfunnsdel.

Også i kommunedelplan for miljø med hovedtema klima og energi er det en rekke mål og delmål for eksempelvis byutvikling, energi, transport, avfall og gjenvinning. I planen er flere mål operasjonalisert slik et de kan etterprøves. Det gjelder for eksempel delmålet om at 50 prosent av kommunens bilpark skal være fornybar innen 2024.

Planstrategien og handlings- og økonomiplanen har informasjon om klimagassutslipp fordelt på kilder, samt framskrivninger av klimagassutslipp de neste ti årene dersom det ikke settes inn nye tiltak for utslippsreduksjon. Klimatiltak gis plass i kommunens visualisering av planhierarkiet.

4.3 PRESENTASJON AV FUNN: KOMMUNENS INNSATS FOR LAVEST MULIG UTSLIPP I EGEN VIRKSOMHET OG I LILLEHAMMER-SAMFUNNET

For å undersøke om og eventuelt hvordan Lillehammer kommune jobber for lavest mulige utslipp både i egen virksomhet og i samfunnet ellers, retter vi her et hovedfokus mot oppfølgingen av de fire tidligere omtalte strategiene fra kommuneplanens samfunnsdel:

1. Lillehammer kommune skal legge til rette for at det skal være enkelt for innbyggerne å treffe klima- og miljøvennlige valg.
2. Lillehammer kommune skal legge til rette for at hele Lillehammer-samfunnet kan nå netto null i 2050.
3. Lillehammer kommune skal tilpasse tjenester og drift basert på ambisjonen om å nå netto null i 2050.
4. Lillehammer kommune skal klima- og miljøvurdere store anskaffelser og investeringer.

Disse strategiene tydeliggjør kommunens ambisjoner for reduksjon av klimagassutslipp både i egen virksomhet, herunder i kommunens anskaffelser, og i Lillehammer-samfunnet som helhet med dets innbyggere.

Vi vil basere undersøkelsen på dokumentgjennomgang av sentrale kommunale plandokumenter og ansattes besvarelser i intervjuer og spørrebrev.

Før vi ser nærmere på de fire strategiene undersøkes kommunens overordnede forståelse av hvordan planlegging og arbeidet med klima henger sammen.

4.3.1 GENERELT OM PLANLEGGINGENS ROLLE I KLIMAINNSATSEN

Det kommunale klimaarbeidet er todelt mellom på den ene siden det strategiske og overordnede nivået og på den andre siden de konkrete klimatiltakene. De konkrete strategiene og tiltakene knytter seg til planenes målsettinger. Flere informanter trekker frem planarbeidet i kommunen som sentralt i klimaarbeidet. I planene settes det mål som deretter følges opp med tiltak, oppdrag eller handlingspunkter.

Flere kommunalsjefer beskriver at det er kommuneadministrasjonens ansvar å sikre at føringene og kravene i overordnet plan følges opp. Det er derfor også sentralt at klimahensynet er ivaretatt i overordnede planer. Kommunalsjef for sektor for by- og samfunnsutvikling vurderer at mye er på plass knyttet til klimahensyn i planarbeidet, men at det med fordel kan tydeliggjøres og forsterkes på flere områder ved planrevisjoner. Videre beskriver kommunalsjefen at klimahensynene oppleves å være akseptert og at planene er relevante, men det blir ofte mer krevende når det kommer til konkrete tiltak og gjennomføringen av disse. Også kommunedirektøren formidler at kommunen oppleves å være gode på planoppfølging, men det samtidig kan være målkonflikter og motstridende interesser som gjør oppfølgingen krevende.

Kommunalsjefene som er intervjuet, opplyser at de er bevisst det overordnede planverket og at de både har eierskap til målene og tar ansvar for oppfølging i egen sektor. En kommunalsjef forteller at vedkommende er involvert i arbeidet med oppfølging av kommunens klimamål i kraft av deltakelsen i kommunedirektørens ledergruppe. Der diskuteres klima og miljø spesielt i forbindelse med planarbeid. Det er flere informanter som

beskriver prosesser i kommunen for å få færre planer og mer operasjonaliserte oppdrag for å sikre en mer effektiv oppfølging.

Tjenesteområdelederne bekrefter at de er godt kjent med det overordnede planverket. De peker spesielt på kommunedelplan for miljø med hovedtema klima og energi som et plandokument som følges opp. Videre beskriver tjenesteområdelederne at mål og strategier er fulgt opp i eget planverk for virksomhetsområdet. To tjenesteområdeledere peker på at mer opplæring og kompetanseheving i klimaarbeid i virksomhetsområdene vil kunne styrke oppfølgingen av mål og strategier.

Flere kommunalsjefer beskriver at det er en utfordring å ha tilstrekkelig kapasitet til oppfølging av de strategiske planene, og at det er krevende når strategiske planer skal omsettes i praksis. En kommunalsjef for sektor for helse og velferd beskriver at de i kommunedirektørens ledergruppe fordeler oppfølgingsansvaret og at kommunalsjefen deretter tar med seg sine oppgaver ut til tjenestene i egen sektor, men at det er mange andre saker som også krever oppmerksomhet. Det er med andre ord krevende å skape tid til oppfølging av det strategiske arbeidet.

Kommunalsjef for sektor for oppvekst, utdanning og kultur beskriver at selv om ikke alle ansatte i enkelttjenester har et aktivt forhold til mål i overordnet planverk, så følges disse opp gjennom tjenestenes strategiske arbeid. Kommunalsjefen viser med andre ord til at målene er en naturlig del av styringen i tjenestene.

Lillehammer kommune har i flere perioder hatt egen klima- og miljørådgiver/ansatt med klima- og miljø i sin portefølje som har vært organisatorisk tilknyttet ulike tjenesteområder. For to år siden ble arbeidet løftet opp på strategisk nivå for å gi innsatsen mer overordnet prioritet. Det er i dag en vakant stilling som klima- og miljørådgiver i kommunen. Kommunalsjef for sektor for helse og velferd forteller at det tidligere ble gjort et forsøk på å bryte ned klimamålet om netto null klimagassutslipp til sektor- og områdevis mål for utslippskutt. Kommunalsjefen opplyser at det er viktig å ha en ressurs for å holde fokus på klimahensynet og nettopp hjelpe sektorene med operasjonalisering av målene. Kommunalsjefen vurderer at dersom man hadde fått mer hjelp til operasjonalisering av målene i enkeltsektorene, kunne sektorene ha bidratt mer til måloppnåelse.

4.3.2 KLIMA- OG MILJØVENNLIGE VALG BLANT INNBYGGERNE

Det er flere elementer som trekkes frem som tiltak som kan motivere til at innbyggerne tar klima- og miljøvennlige valg. Arealplanlegging med oppfølgingen av flerkjernestrukturen i kommunen og et bevisst forhold til hvordan nærhet til tjenester påvirker innbyggernes mobilitet har betydning i denne sammenhengen. Dessuten er det holdningsskapende arbeid og tilskuddsordninger som også bidrar til økt miljøbevissthet og forventede klimavennlige valg og hverdagspraksis. Kommunens tilskuddsordning til rentbrennende ovner nevnes i denne sammenhengen.

Kommunalsjef for oppvekst forteller at sektoren jobber tett med by- og samfunnsutvikling og med eiendom blant annet om klima og miljømål, men det som kanskje er viktigst i sektoren er den oppdragende rollen som barnehager og skoler har overfor barn og unge. Kommunalsjefen beskriver at kommunens ambisjoner knyttet til bærekraftsagendaen også følges opp gjennom læreplaner og rammeplan for barnehager. Kommunalsjefen forklarer at om man spør i en barnehage om hva som står i klimaplanen, er det ikke sikkert at de ansatte vet det

Men i aktiviteten i barnehagene vil man gjenfinne arbeid med klima og miljø, og det skaper ringvirkninger til barn og deres familier gjennom økt bevissthet om bærekraft i hverdagen.

Tjenesteleder for veg og trafikk beskriver at det jobbes kontinuerlig med delmålet fra kommunedelplan for miljø med hovedtema klima og energi om at «80 prosent av alle barn skal gå eller sykle til skolen innen 2024». Dette skjer i prosjekt Hjertesoner i Trakksikkerhetsgruppa.

4.3.3 LILLEHAMMER KOMMUNE MOT NETTO NULL I 2050

I kommuneplanens samfunnsdel er det som nevnt en strategi at Lillehammer kommune skal basere tjenester og drift på ambisjonen om å nå netto null i 2050. I intervju og spørrebrev beskrives en rekke tiltak som er gjort for å følge opp denne strategien:

Energi:

Det jobbes generelt med areal- og energieffektivisering i den kommunale bygningsmassen blant annet med etterisolering, utskifting av vinduer og etablering av energisparessystemer. Gatelys langs kommunal veg ombygges og byttes til LED-lys.

Innenfor vann og avløp beskriver tjenesteområdeleder at de viktigste kildene til klimagassutslipp er energiforbruket i forbindelse med rensing av vann og avløp og utslipp fra transport og anleggsarbeid. Ifølge tjenesteområdelederen jobbes det kontinuerlig med reduksjon av dette gjennom å sette krav til miljø i offentlige anskaffelser, prioritere energieffektivisering i drift av pumper og renseanlegg, bruke rørmateriell av polyetylen (PE) i stedet for støpejern (PE har lavere klimafotavtrykk enn støpejern), og bruke grøftefrie metoder i stedet for tradisjonell graving der det er mulig. Rehabilitering av ledningsnettene reduserer både lekkasjer på vannledningene og innlekk av fremmedvann på avløpsledningene, noe som igjen reduserer energibehovet for pumping av drikkevann og rensing av avløpsvann. Siden 2013 har vann og avløp redusert vanntapet med ca. 9000 m³ per døgn. Det har minimert både energibruk og klimagassutslipp. Det produseres både gjødsel og biogass av slammet som blir igjen av avløpsbehandling. Dette skjer i Gjøvik kommune i samarbeid med andre kommuner i regionen.

Innenfor eiendomsavdelingen jobbes det også for å redusere energiforbruket. Tjenesteområdelederen forteller at i den påbegynte eiendomsstrategien er reduksjon i energibruk pr arealenhet et av de overordnede målene. Eiendom har opprettet en egen energiforvalterstilling, som har som oppgave å jobbe målrettet med energioptimalisering i eksisterende bygg og delta i utforming av nye bygg. Det foreligger månedlige rapporter fra energileverandøren som evalueres og følges opp.

ENØK-tiltak står sentralt i eiendomsavdelingens arbeid med utslippsreduksjon av klimagass. ENØK-innsatsen gjelder i år solcelleanlegg på kommunale bygg, etterisolering, utskifting av varmekilde, skifte av belysning og lignende tiltak. Tjenesteområdelederen vurderer at handlings- og økonomiplanens krav om reduksjon på 800 000 kr gjennom reduksjon i energikostnadene i eiendomssektoren ser ut til å bli oppnådd.

Det gjennomføres dessuten opplæring av driftspersonalet jevnlig. Det er en del av en strategisk satsing å videreutdanne vaktmestere til byggforvaltere.

Eiendom:

Klima og miljø er veldig aktuelt knyttet til fremtidig barnehage- og ungdomsskolestruktur, forteller kommunalsjef for oppvekst utdanning og kultur. Her gjøres det vurderinger mht. nybygg og rehabilitering av eksisterende bygg. Det er dessuten også et vedtak om bruk av massivtre i nybygg.

Transport:

Det jobbes for elektrifisering av kjøretøy. Størstedelen av tjenestebilene er enten el- eller hybridbiler. Det stilles dessuten miljø- og utslippskrav til maskiner som brukes til å løse oppgaver i kommunen, eksempelvis i vinterdriftsavtalen.

Hjemmetjenesten har tatt i bruk et ruteoptimaliseringsprogram som skal bidra til at det kjøres mest mulig effektive ruter i hjemmetjenesten, og det resulterer i lavere utslipp i tjenesten. Hjemmetjenestene har dessuten blitt samlokalisert på ett sted med tilrettelegging for å lade biler. Samlokaliseringen begrenser transport mellom ulike tjenestesteder. Kommunen har også elsykler som brukes i tjenesten der det er hensiktsmessig å sykle i stedet for å kjøre bil.

Anskaffelser:

Det er gjort innkjøpsavtaler basert på vekting av miljø og klimakrav/energieffektiviseringskrav. Det er dessuten økt fokus på gjenbruk av eksempelvis materiell, bygg, møbler. Klima- og miljøvurdering av anskaffelser og investeringer beskrives nærmere i avsnitt 4.3.5.

Det er igangsatt tiltak mot matsvinn i kommunale tjenester. På helsehuset har man sous vide produksjon med vakuumpakket mat. Det medfører økt holdbarhet og mindre matsvinn. Kommunen får også en del overskytende mat fra kafeen Dugandes. Maten som serveres følger nasjonale anbefalinger, og det er nå mer fisk enn tidligere og mindre rødt kjøtt.

Miljøfyrtårn:

Kommunen har i dag ca. 55 enheter som er miljøfyrtårnsertifisert. Miljøfyrtårn er en nasjonal sertifiseringsordning for virksomheter som vil jobbe systematisk med miljø og bærekraft. Ordningen har et digitalt rapporteringssystem der virksomhetene årlig leverer en klima- og miljørapport med nøkkeltall for blant annet energi, avfall, transport og arbeidsmiljø. Miljøfyrtårn følges opp sentralt i kommuneadministrasjonen.

4.3.4 LILLEHAMMER-SAMFUNNET MOT NETTO NULL I 2050

I kommuneplanens samfunnsdel er det en vedtatt strategi at Lillehammer kommune skal jobbe for at Lillehammer-samfunnet når netto null i 2050. I intervjuene beskrives en rekke tiltak som er gjort for å bidra til

denne strategien. Beskrivelsene er oppsummert under temaene arealplanlegging, tjenestestruktur og mobilitet, arrangementer og landbruk under.

Arealplanlegging

Bestemmelser og retningslinjer i kommuneplanens arealdel og byplanen ivaretar de overordnede prinsippene som byfortetting, fortetting i flerkjernestrukturen samt bærekraftige løsninger for lokalisering, energi og materialbruk (som omtalt i avsnitt 4.2.1). Tjenestemåteleder for planavdelingen beskriver at klimamålene dessuten er konkretisert gjennom arbeidet med en ferdig gatebruksplan og en igangsatt mobilitetsplan. Lillehammer er sykkelby og det er en ambisjon å tilrettelegge mer for sykkel og aktiv transport, i tillegg til kollektivtransport.

Lillehammer kommune har dessuten samarbeidsavtaler om byutvikling og mobilitet gjennom både Mjøsbyen og Byutvikling Lillehammer. Her er det en egen styringsgruppe med Innlandet fylkeskommune, Statsforvalteren, Statens vegvesen og næringslivet representert.

Planavdelingen retter dessuten et faglig fokus på sikring av karbonrike arealer.

Tjenestestruktur og mobilitet

Det fremheves at man har en nærmiljøtankegang og en ambisjon om at spesielt barn og unge så vidt mulig kan gå til aktiviteter i skole og barnehage. Kommunens mål knyttet til transport og mobilitet følges opp i kommunens struktursaker. Der jobbes det tverrsektorielt med sakene og gjøres analyser om mobilitet og 10-minutters byen.

Når 200 nye sykehjemsplasser skal etableres frem mot 2031 beskriver kommunalsjefen for sektor for helse og velferd at samarbeidet med eiendom fungerer godt. Ifølge kommunalsjefen har kommunen i dette samarbeidet mulighet for å gjøre grep knyttet til transport og mobilitetsstrategien, samt miljømessige tiltak i nybyggene som etableres.

Tjenesteleder for veg og trafikk beskriver at det å legge til rette for bilfri ferdsel innad i kommunen og til og fra nabokommunene har vært viktig og førende for deres arbeid. Det videreføres også i arbeidet med mobilitetsstrategien som etter planen skal ferdigstilles innen 2026.

Arrangementer

Det gjennomføres en rekke ulike typer arrangementer i Lillehammer kommune. Det er både arrangementer i kommunal regi, arrangementer hvor kommunen samarbeider med kommersielle aktører, og arrangementer som gjennomføres kun av kommersielle aktører. Når arrangementene gjennomføres i kommunale bygg, har kommunen avfallssortering, men det opplyses ikke om ytterligere krav til arrangementer hvor kommunen ikke er samarbeidspartner.

Landbruk

Ifølge landbrukssjefen i Lillehammerregionen er det sentralt å redusere utslipp i landbruksnæringen. Landbrukssjefen beskriver at det i landbruksplanen er et mål at landbruket i Lillehammer-regionen skal ha en bærekraftig og klimanøytral produksjon (Lillehammer kommune, 2021b). For landbrukskontoret i Lillehammer-regionen har hovedfokuset så langt i 2025 vært å tilpasse seg det nye gjødselregelverket. Ellers beskriver landbrukssjefen at de følger opp regelverk og tilskuddsordninger i forhold til klima og miljø når det gjelder:

- Klimarådgiving på det enkelte gårdsbruk
- Dyr på beite med mål om bedre karbonbinding i jord
- Drenering av jord med mål om bedre jordhelse og bedre avling
- Nytt regelverk om gjødsling som setter krav til spredningstidspunkt, avstand til vann (bekk/elv, innsjø) og mengde gjødsel per spredeareal
- Pågående prosjekt med å bygge biogassanlegg i Gausdal (blant annet med husdyrgjødsel) og biometanol i Øyer
- Bruk av fangvekster
- Strengt regelverk for omregulering av areal (myr blir sjeldent omregulert)

4.3.5 KLIMA- OG MILJØVURDERING AV STORE ANSKAFFELSER OG INVESTERINGER

Det er et mål i kommuneplanens samfunnsdel at Lillehammer kommune er en klima- og miljømessig bærekraftig organisasjon med tilhørende strategi om at Lillehammer kommune skal klima- og miljøvurdere store anskaffelser og investeringer.

Kommunen er en stor innkjøper og jobber med å bli bedre på oppfølgingen av klimakrav i anskaffelser. I intervjuet beskriver innkjøpssjefen at det er etablert et rådgiverteam som tilrettelegger for gode innkjøpsprosesser i tråd med gjeldende lovkrav. Det er ikke teamet som definerer behovet for anskaffelser eller tar beslutninger om innkjøpene, men teamet rådgir i prosessen og kan komme med en anbefaling.

Teamet består av fem rådgivere i tillegg til innkjøpssjefen. I praksis settes det sammen en faggruppe knyttet til aktuelle anskaffelser og rådgiverne guider faggruppen igjennom prosessen. Man bruker faggruppen til å kvalitetssikre behovene og kontrollere at kommunen forholder seg til det regelverket som til enhver tid gjelder. Når kommunen skal gjennomføre en ny anskaffelse sjekkes det først om kommunen har en leverandøravtale. Dersom det er behov for konkurranse, utarbeides det et konkurransegrunnlag sammen med faggruppen. Det viktigste er å få beskrevet behovet på en god måte, forteller innkjøpssjefen.

Klimakrav fremmes enten i kravspesifikasjonen eller tildelingskriteriene. Kommunen vurderer alltid hvilke krav som skal stilles og hvor de skal stilles for å få mest mulig effekt. Kravspesifikasjonen angir som regel absolutte krav til leveransen. Bruk av tildelingskriterier innebærer at leverandørene vurderes på i hvor stor grad de oppfyller klimakriteriene sett opp mot sine konkurrenter.

Klima- og miljøhensyn har over tid vært vektlagt i anskaffelsene, men etter forskriftsendringen gjeldende fra 1. januar 2024 ble kravene skjerpet og fokuset på temaet ble styrket, forteller innkjøpssjefen. Det er definerte

klimamål i kommunen, men hver anskaffelse vurderes enkeltvis med hensyn til hva og hvordan klimakrav best kan ivaretas.

Innkjøpssjefen forklarer at rådgiverteamet ved behov har dialog med Direktoratet for forvaltning og økonomistyring (DFØ). Direktoratet kommer med anbefalinger og føringer til kommunene med hensyn til forståelse og praktisk bruk av regelverket. DFØ har mange hjelpemidler som teamet benytter seg av innenfor fagområdet, blant annet en kjøretøymatrise som beskrives som veldig nyttig. Kommunen benytter også KS, kolleger i andre offentlige organer og kunstig intelligens for å både utvikle egen praksis, og for å kunne utnytte handlingsrommet som finnes i regelverket. Klimakravene handler ikke bare om selve produktet, men også om alt rundt som kan knyttes til produktet og leveransen av det, som for eksempel transport av produktet. Klimaregnskap kan også kreves dersom det anses som formålstjenlig i enkelte anskaffelser, forteller innkjøpssjefen.

Kommunen samarbeider med andre kommuner og fylkeskommuner, først og fremst i Innlandet, men også i resten av landet dersom det er formålstjenlig. I Innlandet har man også et samarbeid gjennom Innkjøpsforum Innlandet. Leverandørmarkedet er dessuten viktige samarbeidspartnere. Kommunen arrangerer konferanser eller høringer av sine anskaffelser for å kvalitetssikre kommunens behov opp mot hvordan dette best kan ivaretas i markedet. Kommunen kontakter og samarbeider også med bransjeforeninger og lignende dersom det er hensiktsmessig.

Kommunen har ulike hjelpemidler til å vurdere effekten av klimakravene. Det gjøres ofte evalueringer av anskaffelser som ikke er «helt standard» hvor man har gjort ting på en litt ny måte. Innkjøpsavdelingen er forpliktet til å følge opp avtalene og tar blant annet stikkprøver av om leverandørene gjør det de har sagt de skal gjøre. Slik blir også klimakravene evaluert.

Lillehammer kommune deltar i strategiarbeid om grønne anskaffelser i Gudbrandsdalen. Endelig strategi presenteres i Gudbrandsdalstinget i oktober. Leverandørene etterspør mer likelydende krav fra kommunene i Gudbrandsdalen. Mer spesifikke rammer for klima- og miljø gir leverandørene større grad av forutsigbarhet og forenkler prosessene slik at oppmerksomheten kan rettes mot forhold som gir klimaeffekt i stedet for prosess.

Ifølge innkjøpssjefen er det vanskelig å kvantifisere hvor mye eller lite hver enkelt anskaffelse bidrar til kommunens målsetninger innen klima- og miljøområdet, selv om kommunen stiller til dels strenge klima- og miljøkrav i anskaffelsene.

4.3.6 OPPSUMMERING

Planarbeidet oppleves som sentralt i klimaarbeidet blant de intervjuede lederne i Lillehammer kommune. Det formidles at klimamålsetningene med fordel kan tydeliggjøres og forsterkes. Økt grad av opplæring i klimaarbeidet er også ønsket av flere.

Det legges til rette for at innbyggerne kan ta klimavennlige valg gjennom holdningsskapende arbeid, bevisst mobilitetsplanlegging og relevante tilskuddsordninger. Det jobbes for at Lillehammer kommune skal nå netto null klimagassutslipp i 2050 gjennom tiltak knyttet til energiøkonomisering og -effektivisering (eksempelvis solceller på kommunale bygg og rehabilitering av ledningsnett for vann- og avløp). Også overgangen til

utslippsfrie biler, samlokalisering av hjemmetjenesten og ruteoptimalisering av tjenestereiser bidrar til utslippskutt.

Gjennom arealplanlegging, gatebruksplan og mobilitetsplan jobbes det for å minimere utslipp knyttet til transport. Landbruksnæringen gir blant annet klimaråd til gårdsbrukene og praktiserer strenge regler for omregulering av myr til landbruksformål. Dette er elementer som bidrar til at Lillehammer-samfunnet reduserer utslipp og kan jobbe videre for netto null utslipp i 2050.

Klimagassreduksjon innarbeides i anskaffelser både gjennom kravspesifikasjon og tildelingskriterier, ettersom hva som er mest hensiktsmessig. Det er etablert et eget rådgiversteam til anskaffelser som kan støtte bestilleren i prosessen.

4.4 REVISJONENS VURDERINGER

I avsnitt 4.2 og 4.3 har funn med relevans for første problemstilling blitt presentert. På bakgrunn av de innsamlede data skal vi vurdere kommunens praksis opp mot de to konkrete revisjonskriteriene.

4.4.1 VURDERING AV KLIMAHENSYN GJENNOM FOKUS PÅ REDUKSJON AV KLIMAGASSUTSLIPP I PLANLEGGINGEN

Vår undersøkelse viser at Lillehammer kommune i høy grad tar klimahensyn gjennom fokus på reduksjon av klimagassutslipp i sitt planarbeid.

Vi har i vår undersøkelse sett nærmere på om Lillehammer kommune har tydelige ambisjoner for utslippsreduksjon av klimagasser i kommunale planer og legger nasjonale mål til grunn, samt om Lillehammer kommune bygger planene sine på grundige analyser av nåsituasjonen og behandler klimaspørsmålet strategisk.

Vår undersøkelse viser at kommunen i både kommuneplanens samfunnsdel, handlings- og økonomiplanen, kommuneplanens arealdel og byplanen setter seg mål for og gir prioritering til utslippsreduksjoner. Samfunnsdelen spesifiserer at Lillehammer kommune har et medansvar for at internasjonale mål for å redusere klimabelastningen kan nås. I tillegg er det satsingsområder, hovedmål og strategier som omhandler reduksjon av klimagassutslipp i planen. Med disse mål og strategier følger Lillehammer kommune opp og skjerper det nasjonale mål i klimaloven om å bli et lavutslippssamfunn i 2050 med 90-95 prosents reduksjon av klimagassutslipp sammenlignet med nivået i 1990. Målene vurderes som ambisiøse.

Vår undersøkelse viser at Lillehammer kommunes planer bygger på klimarelevante analyser gjennomført dels i planstrategien og spesielt i handlings- og økonomiplanens klimaregnskap. Vi finner imidlertid at planstrategiens dynamiske kunnskapsgrunnlag fremstår som krevende å navigere i når det gjelder å finne de vesentligste informasjonene om Lillehammer kommune. Henvisingene til blant annet areal- og naturregnskap og databasen Innlandsstatistikk fører leseren inn i regionale løsninger hvor data om Lillehammer-samfunnet må søkes frem.

Med synliggjøringen av klimatiltak i kommunens visualisering av planhierarkiet gis klimaarbeidet en tydelig plass i kommunens overordnede styringsstruktur og vurderes derfor også å være tydelig innarbeidet i kommunens strategiske arbeid.

4.4.2 VURDERING AV INNSATS FOR LAVEST MULIG UTSLIPP I EGEN VIRKSOMHET OG I LILLEHAMMER-SAMFUNNET

Vi har i vår undersøkelse sett nærmere på planleggingens rolle i klimainnsatsen og om Lillehammer kommune har fulgt opp fire sentrale strategier fra kommuneplanens samfunnsdel knyttet til utslippsreduksjoner.

Vi vurderer at Lillehammer kommune arbeider for å oppnå lavest mulig utslipp i egen virksomhet og i samfunnet for øvrig gjennom god oppfølging av mål, delmål og strategier fra kommunale planer. Vi ser likevel at det er rom for å tydeliggjøre og forsterke klimamålsetningene ytterligere samt behov for ytterligere operasjonalisering av målene sektorvis. Opplæring i oppfølging av klimamål vurderes også som hensiktsmessig å styrke spesielt på tjenestekområdedernivå.

For at Lillehammer-samfunnet skal nå netto null utslipp i 2050, må kommunen, ut fra nåværende referansebane for klimagassutslipp, øke de årlige utslippsreduksjoner betydelig. Det er i denne sammenhengen relevant å nevne at utslipp knyttet til blant annet trafikk på og utbygging av E6 i Lillehammer kommune også innregnes i de samlede geografiske utslipp i Lillehammer-samfunnet. Dette er utslipp som kommunen i liten grad regulerer.

5 PROBLEMSTILLING 2: OM KONSEKVENSER AV KLIMAENDRINGER

Vi vil i dette kapitlet besvare følgende problemstilling:

I hvilken grad har kommunen kartlagt og vurdert risiko knyttet til lokale konsekvenser av klimaendringer?

Innledningsvis redegjør vi for sentrale perspektiver fra revisjonskildene og på den bakgrunn utleder vi revisjonskriteriene for problemstillingen. Deretter presenterer vi våre relevante funn fra undersøkelsen i Lillehammer kommune.

5.1 REVISJONSKRITERIER

Vi vil her se nærmere på krav og retningslinjer om risikovurdering knyttet til klimaendringer.

I **plan- og bygningslovens** § 4-3 fremgår det at planmyndigheten, ved utarbeidelse av planer for utbygging, skal påse at risiko- og sårbarhetsanalyse gjennomføres for planområdet og at alle risiko- og sårbarhetsforhold, som finnes og kan oppstå som følge av utbygging, vurderes.

I de opphevede **statlige planretningslinjer for klima- og energiplanlegging og klimatilpasning** og i de reviderte **retningslinjene for klima og energi** er det likelydende retningslinjer for temaet klimatilpasning, herunder også vurdering av klimaendringer. Her fremgår det at kommunen, innenfor sine ansvarsområder, skal ta i bruk tilgjengelig kunnskap om klimaendringer, konsekvenser av disse og tilpasning. Det fremgår av planretningslinjene at høye alternativer fra nasjonale klimaframskrivninger skal legges til grunn i vurderinger av konsekvenser av klimaendringene.

Retningslinjene peker videre på at kommuneplanens samfunnsdel «skal inkludere en overordnet vurdering av om klimaendringer vil påvirke langsiktige utfordringer, mål og strategier. Vurderingen skal skille mellom forhold av betydning for arbeidet med kommuneplanens arealdel, og forhold av betydning for kommunesamfunnet som helhet og kommunen som organisasjon. (...). I kommuneplanens samfunns- og handlingsdel, samt andre relevante planer, bør kommunen basert på lokale forhold, vurdere hvordan endringer i klima kan påvirke blant annet samfunnsikkerhet, kritisk infrastruktur, natur og kulturmiljø, befolkningens helse, samt forutsetninger for berørte næringer, og hvordan dette skal følges opp».

Også **forskrift om konsekvensutredning** peker på at i vurderingen av om planer krever konsekvensutredning skal risiko for alvorlige ulykker og/eller katastrofer anslås og i en eventuell konsekvensutredning skal det beskrives.

I **sivilbeskyttelsesloven § 14** fremgår det at kommunen har plikt til å kartlegge «uønskede hendelser som kan inntreffe i kommunen, vurdere sannsynligheten for at disse hendelsene inntreffer og hvordan de i så fall kan påvirke kommunen. Resultatet av dette arbeidet skal vurderes og sammenstilles i en helhetlig risiko- og sårbarhetsanalyse».

Også i **forskrift om kommunal beredskapsplikt** fremgår det i § 2 at kommunen skal «gjennomføre en helhetlig risiko- og sårbarhetsanalyse, herunder kartlegge, systematisere og vurdere sannsynligheten for uønskede hendelser som kan inntreffe i kommunen og hvordan disse kan påvirke kommunen» og at denne analysen skal forankres i kommunestyret.

I § 3 fremkommer det at kommunen på bakgrunn av denne helhetlige risiko- og sårbarhetsanalyse skal utarbeide langsiktige mål, strategier, prioriteringer og plan for oppfølging av samfunnssikkerhets- og beredskapsarbeidet samt vurdere forhold som bør integreres i planer og prosesser.

5.1.1 KONKRETE REVISJONSKRITERIER

På bakgrunn av gjennomgangen av krav og mål knyttet til temaet kartlegging og risikovurdering av klimaendringer kan følgende revisjonskriterier fastsettes:

- A. Lillehammer kommune skal ha kartlagt og vurdert risiko i kommuneplanens samfunnsdel og arealdel
- B. Lillehammer kommune skal ha en helhetlig ROS-analyse som er behandlet i kommunestyret
- C. Lillehammer kommune skal legge til grunn høye alternativer for klimaendringene i sine vurderinger av klimarisiko

Vi vil basere undersøkelsen på dokumentanalyse av sentrale kommunale plandokumenter samt intervju og besvarte spørrebrev.

5.2 PRESENTASJON AV FUNN: KARTLAGT OG VURDERT RISIKO I KOMMUNEPLANENS SAMFUNNSDEL OG AREALDEL

Kommuneplanens samfunnsdel

I kommuneplanens samfunnsdel fremheves det at «Lillehammer skal være et trygt og robust samfunn, og kommunen har et grunnleggende ansvar for å beskytte befolkningen og bidra til å opprettholde kritiske samfunnsfunksjoner» (Lillehammer kommune, 2022). Videre forventes klimaendringene å føre til særlige utfordringer for kommunen, klimaendringene må reduseres, og samtidig må samfunnet tilpasse seg konsekvenser av endringene som allerede pågår.

Samfunnsdelen har ikke et eget kunnskapsgrunnlag, men i tilhørende handlings- og økonomiplan 2025-2028 utdypes vurderingen av samfunnssikkerhet i forbindelse med klimaendringene:

«Store nedbørsmengder vil oftere enn tidligere påvirke Lillehammersamfunnet fremover. Det må forventes en større hyppighet av denne type ekstremvær i årene som kommer. Vi må være forberedt på at dette vil medføre større press på kommunens ressurser, samt medføre utfordringer for innbyggerne hvis eksempelvis viktig infrastruktur rammes.

Gode forebyggende tiltak, store investeringer, gode beredskapsplaner og rutiner ser ut til å fungere etter hensikten. (...) Oppdatering av planverk og identifisering av tiltak for å håndtere mulige uønskede

hendelser jobbes det målrettet med i kommunen, slik at konsekvenser for innbyggerne ved eventuelle hendelser blir redusert».

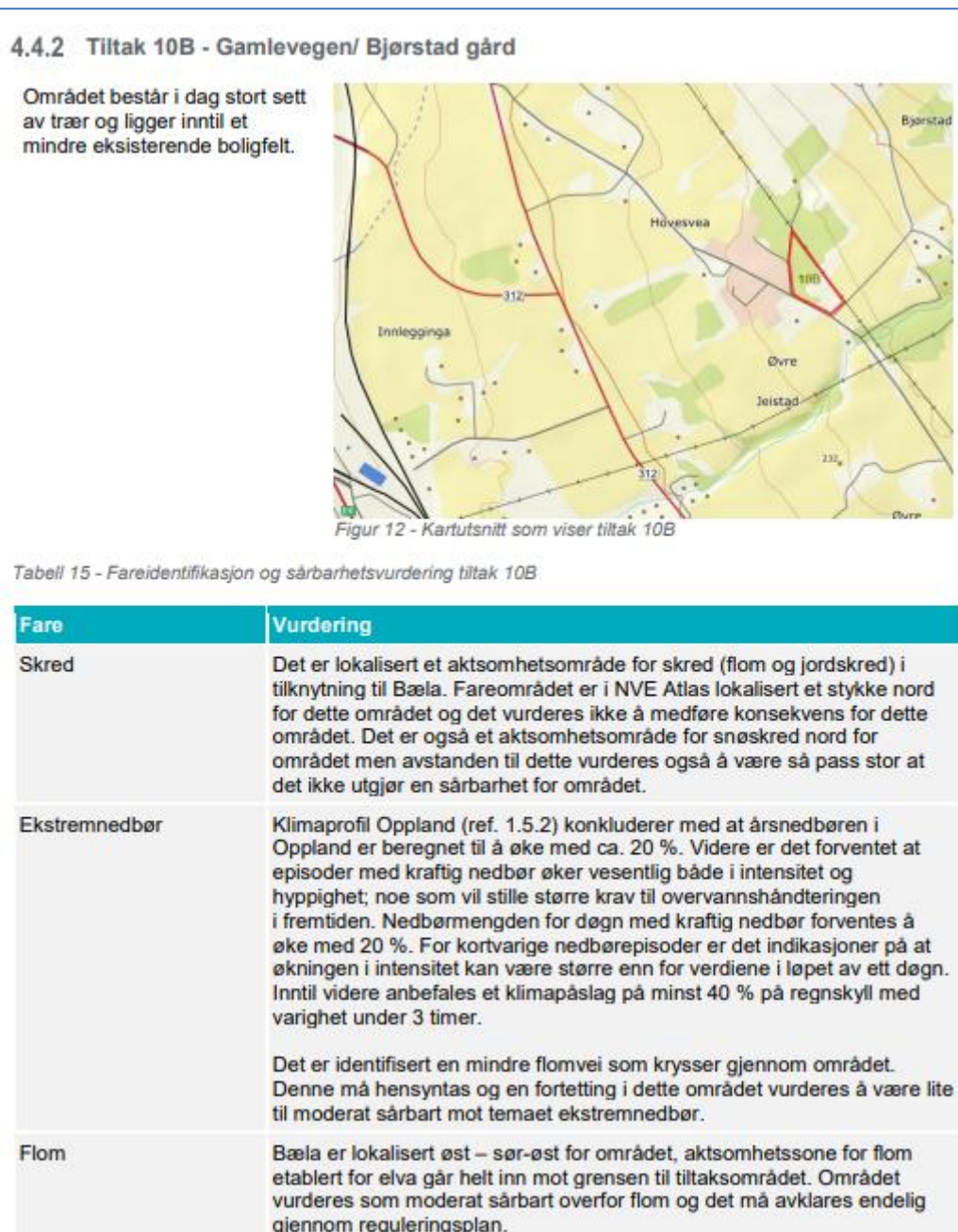
(Lillehammer kommune, 2024a)

Her formidler Lillehammer kommune en overordnet vurdering av utfordringer med økte og mer konsentrerte nedbørmengder og hvordan dette prioriteres fulgt opp i videre planlegging.

Kommuneplanens arealdel

Samfunnssikkerhet og klimaendringer er behandlet flere steder i kommuneplanens arealdel for Lillehammer kommune. Det foreligger en egen ROS-analyse tilpasset det overordnede plannivået, og analysen baserer seg på en rekke grunnlagsdokumentasjon som eksempelvis *Klimaprofil Oppland – Et kunnskapsgrunnlag for klimatilpasning* fra Norsk klimaservicesenter (Norsk klimaservicesenter, 2022) og *Klimahjelperen* fra Direktoratet for Samfunnssikkerhet og beredskap (Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, 2015)

I arealdelen beskrives det, med utgangspunkt i Klimaprofil Oppland, at årsnedbøren i Oppland er beregnet til å øke med 20 prosent og at det er forventet at episoder med kraftig nedbør øker vesentlig både i intensitet og hyppighet. Nedbørmengden for et døgn med kraftig nedbør forventes å øke med 20 prosent. Det er gjort fareidentifikasjon og sårbarhetsvurdering av arealplanens enkelte tiltak. Her vises det til at man anbefaler et klimapåslag på minst 40 prosent for regnskyll med varighet under tre timer. I figur 6 er et eksempel på en vurdering av et konkret nytt tiltak i arealplanen. Her vises det til forventet økning i årsnedbør, dens intensitet og hyppighet, og risikoen for flom vurderes i området.

Figur 6: Eksempel på fareidentifikasjon og sårbarhetsvurdering av tiltak i kommuneplanens arealdel (Norconsult, 2020, s. 30)

For å vurdere konsekvensene av arealdisponeringene i arealdelen og sikre at miljø, samfunn og økonomi vurderes systematisk, er det en overordnet konsekvensutredning i arealplanen. Følgende skrives i konsekvensutredningen om flom og overvann:

«Nye byggeområder skal ikke legges i flomutsatt område. NVE skriver i sin veileder at det i de fleste tilfeller vil være tilstrekkelig å sette av soner på 20 m på hver side av bekker og 50-100 m på hver side av elver.

I Lillehammer vil Lågen, Gausa og Rinna være i kategorien elver, og vi vil bruke en buffersone på 100 m på hver side av elvene. Øvrige vassdrag er i kategorien bekker, og vi vil bruke 20 m buffer rundt bekkene.

Det er gjort en GIS-analyse på flomveger¹¹, som viser hvor vann vil renne ved store nedbørsmengder. Analysen viser vannveg ved åpne og tette stikkrenner, og det gir en indikasjon på hvor det bør vises ekstra aktsomhet og hensyn til overvann»

(Lillehammer kommune, 2020c, ss. 13-14)

Lillehammer kommune legger i konsekvensutredningen føringer for hvor utbygging kan skje og hvilke arealer som bør vurderes som flomutsatte.

5.2.1 OPPSUMMERING

Kommuneplanens samfunnsdel beskriver klimaendringene som en samfunnssikkerhetstrussel. Hyppigere nedbør med økt intensitet er en sentral utfordring. Også i kommuneplanens arealdel er risiko knyttet til klimaendringene kartlagt og vurdert i planens risiko- og sårbarhetsanalyse. Her er det gjennomført fareidentifikasjon og sårbarhetsvurdering av arealplanens nye tiltak.

5.3 PRESENTASJON AV FUNN: ROS-ANALYSE

Felles ROS-analyse for kommunene Gausdal, Lillehammer og Øyer ble vedtatt i kommunestyret i Lillehammer i februar 2019. Analysen ble utarbeidet med involvering av tjenesteområdene i de tre kommunene og med innspill også fra eksterne organisasjoner.

Det ble analysert 39 scenarier fordelt på fem temaområder. De mest relevante i denne sammenhengen er følgende:

Temaområde	Hendelse	Årsak
Natur og klima	Storm og orkan	Klimaendringer
	Ekstrem nedbør	Klimaendringer
	Ekstrem kulde	Klimaendringer
	Lyn og tordenvær	Klimaendringer
	Ekstrem tørke	Klimaendringer
	Flom i hovedvassdrag	Løsmasser, nedbør/snøsmelting
	Flom i sidevassdrag inkl. jord og flomskred	Avrenning, ekstremnedbør, erosjon, tette stikkrenner, ekstrem nedbør eventuelt i kombinasjon med snøsmelting, manglende vedlikehold av vannveier, stikkrenner og øvrige vannveier er underdimensjonert eller har funksjonssvikt, ustabile masser
	Isgang	Økt vannføring og mildvær/ regn når elva har sterkt isdekke
	Snøskred	Menneskelig aktivitet; hogst i bratt terreng, skiløping, snødeponi med mer. Store snømengder, temperatursvingninger, lagdelt snø og vindpåvirkning
	Steinsprang (fjellskred)	Frostsprenning

¹¹ Lillehammer kommune definerer flomveger som en trasé som leder overvann til en resipient

Ulykker og brann	Skogbrann	Lynnedslag m.m.
Infrastruktur	Langvarig bortfall av vannforsyning	Flom, tørke m.m.
	Svikt i vegsystemet	Flom og jordskred
	Langvarig bortfall av IKT	Lengre bortfall av el-forsyning pga. naturhendelser eller lignende
	Svikt i strømforsyning	Ekstremvær skader el-nettet nasjonalt eller internasjonalt

(Norconsult, 2020)

I ROS-analysen beskrives temaområdene basert på vurderinger i fylkesROS 2018-2021, relevante rapporter og øvrige kunnskapskilder som eksempelvis nettsiden klimatilpasning.no.

Tjenesteområdeleder for veg og trafikk beskriver at det, i tillegg til overordnet ROS-analyse for kommunen, har blitt utarbeidet tiltaksplaner for bynære vassdrag i forbindelse med Prosjekt vassdrag (nærmere omtalt i avsnitt 6.2.2, infrastruktur). I tiltaksplanene er det påpekt punkter med sårbar infrastruktur som eksempelvis bruer og kulverter hvor det over tid må gjøres tiltak.

Også tjenesteområdeleder for eiendomsavdelingen beskriver overordnet ROS-analyse for kommunen. Det fortelles at det er utarbeidet tiltaksplaner for flom i mindre vassdrag, og det pågår et prosjekt med sikring av Helsehuset mot flom. Det er for øvrig gjennomført prosjekter med flomsikring av kommunal eiendom. Ved nybygg er det fokus på overvannshåndtering.

Tjenesteområdeleder for vann og avløp beskriver at det også er utarbeidet miljø-ROS som identifiserer risiko og anbefaler tiltak knyttet til avløpshåndtering. Kunnskap fra disse planene legger grunnlaget for kommunedelplan vann og avløp og de investeringene som følger av den.

5.3.1 OPPSUMMERING

Kommunen har en overordnet ROS-analyse som er utarbeidet i samarbeid med Gausdal kommune og Øyer kommune og er behandlet i kommunestyret. ROS-analysen behandler hendelser blant annet innenfor natur og klima, ulykker og brann og infrastruktur.

5.4 PRESENTASJON AV FUNN: VURDERING AV KLIMARISIKO

Når kommunen skal vurdere hvilket klimapåslag, det vil si hvilken ekstra sikkerhetsmargin man bør ta høyde for på grunn av forventede framtidige klimaendringer, kan det legges til grunn ulike alternativer for eksempelvis ekstremnedbør. Norsk klimaservicesenter legger til grunn et klimapåslag basert på forventede effekter av klimaendringer frem mot 2100 (Norsk klimaservicesenter, 2022). Klimapåslaget kommer altså i tillegg til «vanlige» vurderinger av risiko for naturfare.

I klimaprofil for Oppland, utarbeidet av Norsk klimaservicesenter, anbefales følgende klimapåslag:

- Det er anbefalt et klimapåslag på minst 40 prosent på nedbør med kortere varighet enn 3 timer. For mer detaljerte vurderinger kan klimapåslag som hensyntar varighet og gjentakintervall benyttes. Her varierer klimapåslaget mellom 30 og 40 prosent for kraftig nedbør som forventes å gjenta seg oftere

enn hvert 50. år. For kraftig nedbør som forventes å gjenta sjeldnere enn hvert 50. år, varierer klimapåslaget mellom 30 og 50 prosent avhengig av varigheten på nedbøren (se tabellen under)

(Norsk klimaservicesenter, 2022).

Tabell 1: Klimapåslag for kraftig nedbør avhengig av varighet og dimensjonerende gjentakintervall (Norsk klimaservicesenter, 2022)

Varighet	Dimensjonerende gjentakintervall ≤ 50 år	Dimensjonerende gjentakintervall ≥ 50 år
≤ 1 time	40 %	50 %
> 1 – 3 timer	40 %	40 %
> 3- 24 timer	30 %	30 %

- Det anbefalte klimapåslaget for overvann er det samme som klimapåslaget for kraftig nedbør.
- Det anbefales 0 prosent klimapåslag for områder dekket av flomsonekart i Gudbrandsdalslågen, herunder Lillehammer. Det forventes ikke at flommer i Mjøsa blir hyppigere eller større frem mot år 2100.
- Det anbefales å sette av buffersoner på minimum 20 meter på hver side av bekker og på 50–100 meter på hver side av elver slik at områder med potensiell flomfare hensyntas.

(Norsk klimaservicesenter, 2022)

De anbefalte klimapåslagene finnes igjen i flere plandokumenter i Lillehammer kommune: I kommuneplanens arealdel vises det til at man anbefaler et klimapåslag på minst 40 prosent for regnskyll med varighet under tre timer. Videre er det generelle bestemmelser knyttet til overvannshåndtering der det fremgår at man ved beregning av overvann skal legge til grunn minst 40 prosent klimafaktor eller siste anbefalte klimafaktor for Lillehammer fra Norsk Klimaservicesenter. Dette gjelder også i kommunedelplan for Lillehammer by – byplanen 2020-2023 (2030) og gjengis også i Overvannsplan for Lillehammer kommune (Norconsult u.å.).

I konsekvensutredningen for kommuneplanens arealdel fremgår det, som ovenfor nevnt, at byggeområder ikke skal legges i flomutsatt område, og det vises til at det forventes å være tilstrekkelig å sette av soner på 20 meter på hver side av bekker og 50-100 meter på hver side av elver. Kommunalsjef for sektor for by- og samfunnsutvikling forteller at når kommunen håndterer risiko for flom legges NVEs anslag for 200 års flom med et klimapåslag til grunn. Hvilke anslag kommunen bruker er avhengig av hvilken aktivitet/tiltak det planlegges for. Et grøntområde/uteareal kan etableres selv med flomrisiko, mens boligbebyggelse krever større sikkerhet, forklarer kommunalsjefen.

Samme kommunalsjef forteller at kunnskapsgrunnlaget knyttet til klimarisiko vurderes å bli bedre og bedre. Kommunalsjefen mener at kommunen har mye kunnskap, men mangler koordinering av denne kunnskapen. Det jobbes nå med den interne medvirkningen for å ta i bruk den kompetansen man har i organisasjonen.

5.4.1 OPPSUMMERING

Lillehammer kommune har lagt til et klimapåslag i planleggingen for å ta høyde for fremtidige klimaendringer. De anbefalte klimapåslagene fra Norsk klimaservicesenter gjenfinnes i både kommuneplanens arealdel med konsekvensutredning, byplanen og i overvannsplanen.

5.5 REVISJONENS VURDERINGER

I avsnitt 5.2, 5.3 og 5.4 har funn med relevans for andre problemstilling blitt presentert. På bakgrunn av de innsamlede data skal vi vurdere kommunens praksis opp mot de tre konkrete revisjonskriteriene.

5.5.1 VURDERING AV KARTLAGT RISIKO, ROS-ANALYSE OG KLIMAPÅSLAG

Vår undersøkelse viser at Lillehammer kommune i stor grad har kartlagt samfunnssikkerhetsutfordringer som følge av klimaendringene, og hvilke virkninger disse vil ha for befolkning og lokalsamfunn. I kommuneplanens samfunnsdel legges det vekt på at klimaendringene vil gi Lillehammer-samfunnet utfordringer, og i handlings- og økonomiplanen trekkes utfordringer med økte og mer konsentrerte nedbørmengder særlig frem. I kommuneplanens arealdel er risikoen knyttet til klimaendringene kartlagt og vurdert i planens risiko- og sårbarhetsanalyse med tilhørende fare og sårbarhetsvurdering av arealbruken.

Vi ser også at Lillehammer kommune har en overordnet ROS-analyse som er behandlet i kommunestyret. Her analyseres en rekke hendelser hvor klimaendringer vurderes som hovedårsak.

Vår undersøkelse viser at Lillehammer kommune har lagt til grunn høye alternativer for klimaendringene i sine vurderinger av klimarisiko gjennom å forholde seg til og innarbeide nasjonalt anbefalte klimapåslag for forventet nedbør og flomrisiko i relevante planer. Dette bidrar til å gjøre planleggingen robust med hensyn til forventede klimaendringer og minimere risikoen for uønskede hendelser som følge av klimarelaterte hendelser.

6 PROBLEMSTILLING 3: OM TILPASNING TIL KLIMAENDRINGER

Vi vil i dette kapitlet besvare følgende problemstilling:

I hvilken grad har kommunen satt mål og igangsatt tiltak for å tilpasse kommunen til klimaendringene?

Innledningsvis redegjør vi for sentrale perspektiver fra revisjonskildene og på den bakgrunn utleder vi revisjonskriteriene for problemstillingen. Deretter presenterer vi våre relevante fakta fra undersøkelsen i Lillehammer kommune.

6.1 REVISJONSKRITERIER

Vi vil her se nærmere på krav og retningslinjer i revisjonskildene knyttet til temaet klimatilpasning.

I de opphevede **statlige planretningslinjer for klima- og energiplanlegging og klimatilpasning** og i de reviderte **statlige planretningslinjene for klima og energi** er det, som omtalt i avsnitt 5.1, likelydende retningslinjer for temaet klimatilpasning. Her fremgår det at kommunene skal «*anvende tilgjengelig kunnskap om klima, ventede endringer og konsekvenser av disse, i tillegg til kunnskap om tiltak for tilpasning*» i sitt arbeid.

I statlige planretningslinjer for klima og energi fremgår det dessuten at kommunen i sin samfunnsplanlegging skal innarbeide ambisiøse og konkrete mål, tiltak og virkemidler for klimaomstilling, og effektiv og fleksibel energibruk, i egen virksomhet og innen sitt geografiske område

Om arealplanen står det at «*Kommuneplanens arealdel må brukes aktivt for å oppnå en samlet arealdisponering som ivaretar hensynet til et klima i endring*».

6.1.1 KONKRETE REVISJONSKRITERIER

På bakgrunn av gjennomgangen av krav og mål knyttet til temaet klimatilpasning er følgende revisjonskriterium formulert:

Lillehammer kommune skal i planleggingen innarbeide ambisiøse og konkrete mål og tiltak og for klimatilpasning.

6.2 PRESENTASJON AV FUNN: KLIMATILPASNING I PLANLEGGINGEN

For å undersøke i hvilken grad Lillehammer kommune har vurdert klimatilpasning i planleggingen vil vi se nærmere på om kommunen har:

- tydelige ambisjoner for klimatilpasning i kommunale planer
- har igangsatt tiltak for klimatilpasning

Vi vil basere undersøkelsen på dokumentanalyse av sentrale kommunale plandokumenter samt intervju og besvarte spørrebrev.

6.2.1 LILLEHAMMER KOMMUNES AMBISJONER FOR KLIMATILPASNING

Det er flere kommunale planer som er relevante å undersøke for å skaffe innsikt i om og eventuelt hvordan Lillehammer kommune vurderer klimatilpasning i planleggingen. Det er igjen spesielt relevant å se på kommuneplanens samfunnsdel som kommunens overordnede styringsdokument. Også Lillehammer kommunes kommunedelplan for miljø med hovedtema klima og energi er tematisk relevant å undersøke her. Kommuneplanens arealdel og byplanen undersøkes i avsnitt 6.2.2.

Lillehammer kommunes samfunnsdel 2022-2040

I Lillehammer kommunes samfunnsdel er et hovedmål at Lillehammer er et trygt og robust samfunn. Til målet hører følgende strategier:

- *«Lillehammer kommune skal utvikle og vedlikeholde egen infrastruktur og gjennom samarbeid med andre sikre at samfunnskritisk infrastruktur tåler konsekvensene av klimaendringer*
- *Lillehammer skal redusere risiko og sårbarhet gjennom forebyggende arbeid»*

(Lillehammer kommune, 2022)

Lillehammer kommune vektlegger med dette tilpasning av infrastruktur og generelt forebyggende arbeid i klimatilpasningen.

Kommunedelplan for miljø med hovedtema klima og energi 2016-2025

I Kommunedelplan for miljø med hovedtema klima og energi 2016-2025 er det mål og delmål også om klimatilpasning:

Mål:

- *«Unngå utbygging i skred- og flomfarlige områder»*

Delmål

- *«Økt aktsomhet mot flomfare og masseføring i bekker og mindre elver.*
- *Bedre håndtering av overvann i arealplaner for byer og tettsteder*
- *Gjøre valg som reduserer de negative konsekvensene av klimaendringene og som utnytter de positive konsekvensene.*
- *Bruke mulighetene som plan- og bygningsloven gir for å tilpasse samfunnet til klimaendringene».*

(Lillehammer kommune, 2015)

Her legges det vekt på at med et endret klima og økt nedbør og flomfare vil klimatilpasning være å øke aktsomheten for disse risikomomentene. Samtidig pekes det også på at det kan være mulig å utnytte positive konsekvenser av et endret klima.

6.2.2 TILTAK FOR KLIMATILPASNING

Lillehammer kommunes arbeid med klimatilpasning tar utgangspunkt i ROS-analysen. Oppfølgingen handler blant annet om ivaretagelse av overvann, blågrønne strukturer og å forebygge flomskader. Mye håndteres i arealplanleggingen, men også tilpasning og dimensjonering av infrastrukturen og det generelle beredskapsarbeidet har betydning for klimatilpasningen i kommunen.

Arealplanlegging

Forebygging av flom på bebygde arealer hensyntas også i **kommuneplanens arealdel 2020-2023 (2030)** blant annet i kraft av at et ikke utbygd boligområde er tatt ut av planen som følge av flomrisikoen i området. Det legges heller ikke ut nye områder for bebyggelse og anlegg i flomutsatte områder. I plankartet er det fastsatt en hensynssone for flom rundt vassdragene (20 meters buffer rundt vassdraget). Det er også planbestemmelser og retningslinjer om vassdrag og vassdragsnære områder, om overvannshåndtering og konsekvensutredning for nye byggeområder.

Rekkefølgekrav er en generell bestemmelse som fastsetter hva som må være på plass før noe annet kan gjennomføres. I kommuneplanens arealdel er det bestemt at utbygging ikke kan finne sted før en rekke forhold er ivare tatt. Det gjelder blant annet håndtering av overvann og nødvendige sikkerhetstiltak mot naturfare. Lillehammer kommune har også generelle bestemmelser knyttet til overvannshåndtering. Et utvalg er referert under:

- *Overvann skal håndteres lokalt, og naturbaserte løsninger skal benyttes. Dersom andre løsninger velges, skal det begrunnes hvorfor naturbaserte løsninger er valgt bort.*
- *I alle nye reguleringsplaner skal det foreligge godkjent overvannsplan. Denne skal inneholde redegjørelse for hvordan overvann skal håndteres. Det skal vurderes om overvann kan benyttes til bruks- og opplevelselementer i uteområder.*
- *Naturlige flomveger skal sikres og om nødvendig forbedres, slik at risikoen for overvannsflom reduseres.*
- *Ved beregning av overvann skal min. 40 % klimafaktor eller siste anbefalte klimafaktor for Lillehammer fra Norsk Klimaservicesenter legges til grunn.*

(Lillehammer kommune, 2021a, s. 17)

Flom- eller skredfare kan synliggjøres i plankartet med hensynssoner. I Lillehammer kommunes arealplan er det avsatt en hensynssone for flom. Til hensynssonen hører følgende bestemmelser og retningslinjer:

Bestemmelser:

- *«Innenfor hensynssonen skal det gjennomføres kartlegging og vurdering av flomfare i forbindelse med regulering.*

- *Innenfor hensynssonen skal nødvendige sikringstiltak mot flom være gjennomført før det gis tillatelse til tiltak».*

(Lillehammer kommune, 2020b, s. 44)

Retningslinjer

- *«Kommunen kan kreve at det gjennomføres hydrologiske undersøkelser for å dokumentere flomfaren.*
- *Kommunen kan kreve uavhengig kontroll av utredninger av flom og overvann.*
- *Ved planlegging og prosjektering av nye bruer og andre tiltak i vassdrag, bør det beregnes tilstrekkelig fribord over øvre flomvannsnivå.*
- *Tiltak som medfører vassdragskysninger i nærhet til eksisterende bebyggelse og infrastruktur bør dimensjoneres for en 200-års flom + klimapåslag og ev sikkerhetsmargin for ikke å påføre andre økt fare.»*

(Lillehammer kommune, 2020b, s. 44)

Også i **Kommunedelplan Lillehammer by – byplanen 2020-2023 (2030)** er det et tydelig fokus på beredskap og klimatilpasning i forbindelse med utbygging. Ambisjonen er at byen skal være robust for klimaendringer. Dette hensynet tydeliggjøres i følgende bestemmelser:

- *«I alle nye reguleringsplaner skal det foreligge godkjent overvannsplan. Denne skal inneholde redegjørelse for hvordan overvann skal håndteres. Det skal vurderes om overvann kan benyttes til bruks- og opplevelselementer i uteområder.*
- *Ved søknad om tiltak skal det konkretiseres hvordan overvann skal håndteres. Det er krav til overvannsplan ved større tiltak.*
- *Når nye reguleringsplaner eller tiltak berører kartlagte/kjente flomveger eller lager nye flomveger skal konsekvenser av dette utredes. Der det er behov skal det avsettes og sikres areal for nye flomveger.*
- *Utomhusplan skal, sammen med overvannsplan, vise hvordan disponering og drenering av overvann skal løses.*
- *Overvann skal ikke kobles direkte på kommunalt ledningsnett eller føres direkte til bekker og mindre vassdrag. Kobling til kommunalt ledningsnett skal omsøkes.*
- *Naturlige flomveger skal sikres og om nødvendig forbedres, slik at risikoen for overvannsflom reduseres.*
- *Ved beregning av overvann skal min. 40 % klimafaktor eller siste anbefalte klimafaktor for Lillehammer fra Norsk Klimaservicesenter legges til grunn».*

(Lillehammer kommune, 2021a, s. 16)

I byplanen er det også avsatt hensynssoner for flom. Her skal det gjennomføres kartlegging og vurdering av flomfare i forbindelse med reguleringsplanarbeid, og det skal gjennomføres nødvendige sikringstiltak mot flom før det gis tillatelse til tiltak.

I Lillehammer kommunes **Hovedplan for vann og avløp 2021-2024 (2030)** er hensikten blant annet å oppdatere og iverksette klimatilpasning i dimensjonering og utførelse av avløps- og overvannsanlegg. Hovedtiltak innenfor vann og avløp er følgende:

- «oppdatere helhetlig ROS-analyse for avløpsanleggene i tråd med Norsk Vann sin mal, inkludert konsekvenser av framtidige klimaendringer og økt nedbørintensitet
- iverksette forbedringstiltak for å redusere sannsynlighet, risiko og konsekvenser for definerte hendelser
- oppdatere beredskapsplan for VA med tilhørende system for beredskapsøvelser for TO Vann og avløp (beredskapsplanen skal være forankret i kommunens overordnede beredskapsplan)
- etablere et system for registrering og oppfølging av spesielt sårbare abonnenter»

(Lillehammer kommune, 2020a)

I hovedplanen fremgår det at klimaforandringer gir større mengder og mer intens nedbør. Samtidig gir fortettet byutvikling hurtigere avrenning og med dette øker også behovet for å rette fokus på flom- og overvannsproblematikk. Overvannsplan er derfor utarbeidet som temaplan knyttet til hovedplan for vann og avløp.

Infrastruktur

Håndtering av økte nedbørmengder står sentralt i klimatilpasningen i Lillehammer kommune. Tjenesteleder for vann- og avløp beskriver nettopp at klimatilpasning innenfor vann og avløpssektoren handler om å gjøre infrastrukturen robust nok til å stå imot blant annet flom og økt nedbør. Tiltak for overvannshåndtering som separering av overvann og spillvann prioriteres så langt det er mulig innenfor de tildelte budsjettene. Det samme gjelder oppgradering av ledningsnett, pumpestasjoner og høydebassenger. Tjenestelederen forklarer videre at flomsikring av de tekniske anleggene i kommunen også er viktig. Her fremheves det som viktig å samarbeide med planavdelingen for å fastsette planbestemmelser for overvannshåndtering. Det legges til at disse bestemmelsene oppleves å være under press fra private utbyggere.

Prosjekt vassdrag er et eksempel på konkret oppfølging av identifisert klimarisiko. Her er det satt av midler til prosjektering og gjennomføring av tiltak, og det er blant annet gjennomført flere store flomforebyggende prosjekter i bynære vassdrag. Lillehammer kommune fikk samfunnssikkerhetsprisen for dette arbeidet i 2019.

Det er utarbeidet en egen beredskapsplan for flom i mindre sidevassdrag med tilsyn av problempunkter med konkrete tiltak. Beredskapsplanen revideres årlig. Flere kommunalsjefer forteller at kommunen de senere årene har kommet godt ut av større nedbørshendelser og at dette ikke er et resultat av flaks, men derimot effekten av strukturelle grep knyttet til flomhåndtering og rutiner man har innarbeidet i driften.

Beredskap

Beredskapsarbeidet handler både om forebygging og krisehåndtering. Kommunens kriseledelse består av ordfører, kommunedirektør, kommunalsjefer, kommuneoverlege, kommunikasjonssjef, fagenhetsleder digitalisering- og IT og beredskapskoordinator. I beredskapsarbeidet er Statsforvalteren den samordnende myndighet med kobling til blant andre NVE og Meteorologisk Institutt. Kommunedirektøren beskriver en god samhandling også med fylkeskommunen i beredskapsarbeidet. I tillegg har kommunen god kontakt og enkel tilgang til Sivilforsvaret, Røde Kors, Heimevernet, brannvesen og politi.

I det forebyggende arbeidet har kommunen utarbeidet en overordnet ROS-analyse (omtalt i avsnitt 5.3). Det er dessuten en tiltaksplan som er fulgt opp. Kommunalsjef for oppvekst, utdanning og kultur formidler at kommunen oppleves som proaktiv og strukturert i sitt risiko- og sårbarhetsarbeid. Kommunedirektøren formidler at Lillehammer kommune har rettet spesiell oppmerksomhet mot risiko knyttet til flom, urban flom og jordskred om har en tydelig og strukturert tilgang til arbeidet.

Kunnskapsgrunnlaget for beredskapsarbeidet vurderer kommunedirektøren som brukbart, men det legges samtidig vekt på at det bør suppleres både med lokalkunnskap og egen kunnskapsinnhenting. Eksempler på kunnskapsinnhenting er bruk av satellittbilder som gir kommunen sanntidsinformasjon. Kommunen kan i tillegg gjøre flere egne målinger av vannivåer for å sikre seg korrekt informasjon både i det forebyggende arbeidet og i konkrete krisesituasjoner.

Det nevnes at det nå er etablert et GIS-prosjekt for Lillehammer og Gudbrandsdalen om innovativ teknologi for klimasikring og beredskap. Prosjektet er ledet av Lillehammer kommune og formålet er å synliggjøre områder med flomrisiko i større detalj enn tidligere. Det vil gjøre det mulig å planlegge mer detaljert og med større sikkerhet.

Prioritering av tiltak

I Handlings- og økonomiplan 2025-2028 har klimabudsjettet et eget kapittel. I tillegg til status for utslipp av klimagasser samt prognoser for fremtidige utslipp, beskriver klimabudsjettet kommunens satsinger i klimaarbeidet. Disse prioriteringene finnes igjen i investeringsbudsjettet i handlings- og økonomiplanen.

Under kommunedirektørfunksjonen er det budsjettert med investeringer til klimatilpasning. Her er det avsatt 40 millioner kroner til flomsikring i økonomiplanperioden.

Ikke-selvfinansierende investeringer

Beløp i 1000

Investeringsprosjekter	Økonomiplan				Sum	Inntekt
	2025	2026	2027	2028	2025-28	2025-28
Kommunedirektørfunksjonen						
Diverse investeringer	3 750	3 750	3 750	3 750	15 000	0
Flomsikring	10 000	10 000	10 000	10 000	40 000	0
Sum Kommunedirektørfunksjonen	13 750	13 750	13 750	13 750	55 000	0

Figur 7: Utdrag fra investeringsbudsjettet - Ikke-selvfinansierende investeringer. Beløp i 1000 (Lillehammer kommune, 2024a)

En informant forteller at i klimaarbeidet er det viktig å forstå den politiske virkeligheten og det dynamiske politiske eierskapet til saksfeltet. Klimaarbeidet krever økonomisk prioritering fordi en rekke av tiltakene er kostnadsdrivende for kommunen.

Kommunalsjef for sektor for by- og samfunnsutvikling forteller at når det kommer til dimensjonering/oppgradering av vei, infrastruktur og eiendomsmasse så er det ikke avsatt tilstrekkelige investerings- og driftsmidler årlig for å løse alle utfordringene på kort sikt. Det er derfor en tydelig sortering mellom MÅ-tiltak og som kan gjennomføres over tid.

6.2.3 OPPSUMMERING

I kommuneplanens samfunnsdel har Lillehammer kommune mål og strategier for reduksjon av sårbarhet og sikring av samfunnskritisk infrastruktur. I kommunedelplan for miljø med hovedtema klima og energi er det blant annet formulert mål om å unngå utbygging i skred- og flomfarlige områder.

Det er en rekke tiltak både i arealplanleggingen og i tilpasningen av infrastruktur spesielt innenfor vann og avløp som kan bidra til klimatilpasning. Overvannshåndtering, flomfarekartlegging og -sikring og oppgradering av ledningsnett kan i denne sammenhengen nevnes. Gjennomføringen av Prosjekt vassdrag er dessuten et eksempel på omfattende flomsikringstiltak som vurderes å ha hatt avgjørende beredskapsmessig betydning under større nedbørshendelser.

6.3 REVISJONENS VURDERINGER

I avsnitt 6.2 har fakta med relevans for tredje problemstilling blitt presentert. På bakgrunn av de innsamlede data vurderer vi kommunens praksis opp mot det konkrete revisjonskriteriet.

Vår undersøkelse viser at Lillehammer kommune i ganske stor grad har satt mål og i stor grad har igangsatt tiltak for å tilpasse kommunen til klimaendringene.

Vi har undersøkt om Lillehammer kommune har tydelige ambisjoner for klimatilpasning i sine planer, og om kommunen har igangsatt og prioritert relevante tiltak.

Vår undersøkelse viser at det i kommuneplanens samfunnsdel og i kommunedelplan for miljø med hovedtema klima og energi er målformuleringer knyttet til klimatilpasning. Vi oppfatter at målene i kommuneplanens samfunnsdel er ambisiøse og har en overordnet karakter knyttet til sikring av samfunnskritisk infrastruktur og generell forebygging. I kommunedelplanen for miljø med hovedtema klima og energi er målene mer konkrete og har delvis karakter av å være tiltak. Delmålet om økt aktsomhet mot flomfare og masseføring i bekker og mindre elver er et eksempel på dette.

Vi har funnet at det i kommuneplanens arealdel og i byplanen både er bestemmelser og retningslinjer som stiller krav om sikringstiltak både med hensyn til overvann og flomrisiko. Et eksempel på en generell bestemmelse er at det i alle nye reguleringsplaner skal foreligge en godkjent overvannsplan. Også innenfor vann og avløp har kommunen en rekke tiltak som ivaretar både overvannshåndtering og oppgradering av infrastruktur. «Prosjekt vassdrag» er et eksempel på et omfattende flomsikringstiltak som kommunen har gjennomført og som formidles å ha hatt svært god effekt.

Omfanget av tiltak med relevans for klimatilpasning vurderes å være omfattende og tiltakene er faglig velbegrunnede.

7 PROBLEMSTILLING 4: OM RUTINER OG RAPPORTERING

Vi vil i dette kapitlet besvare følgende problemstilling:

I hvilken grad har kommunen innarbeidet klima- og miljømessig bærekraft i rutiner og rapporteringssystemer?

Innledningsvis redegjør vi for sentrale perspektiver fra revisjonskildene og på den bakgrunn utleder vi revisjonskriteriene for problemstillingen.

7.1 REVISJONSKRITERIER

Vi vil her se nærmere på krav og anbefalinger for internkontroll og rapportering.

Kommuneloven § 25 stiller krav til kommunens internkontroll. Ambisjonen er at kommunene skal ha internkontroll som sikrer at administrasjonen følger lover og forskrifter. Kommunedirektøren er ansvarlig for at internkontrollen gjennomføres. Det fremgår av § 25-1 at internkontrollen skal være systematisk og tilpasses virksomhetens størrelse, egenart, aktiviteter og risikoforhold og kommunedirektøren skal gjøre følgende i kontrollarbeidet:

- a) utarbeide en beskrivelse av virksomhetens hovedoppgaver, mål og organisering
- b) ha nødvendige rutiner og prosedyrer
- c) avdekke og følge opp avvik og risiko for avvik
- d) dokumentere internkontrollen i den formen og det omfanget som er nødvendig
- e) evaluere og ved behov forbedre skriftlige prosedyrer og andre tiltak for internkontroll.

Videre fremgår det av lovens § 25-2 at kommunedirektøren skal rapportere til kommunestyret om internkontrollen.

Det følger av kommuneloven § 14-4 første ledd at økonomiplanen skal vise hvordan langsiktige utfordringer, mål og strategier i kommunale planer skal følges opp. Videre følger det av bestemmelsens andre ledd at økonomiplanen og årsbudsjettet skal vise kommunestyrets prioriteringer og bevilgninger og de målene og premisene som økonomiplanen og årsbudsjettet bygger på. Bokstav c) i samme bestemmelse inneholder et krav om å redegjøre for virksomhetens måloppnåelse i årsberetningen.

I KS-veilederen «**Orden i eget hus**» (KS, 2020) anbefales det at kommunen i forbindelse med rapporteringen ikke kun synliggjør hva som er gjort, men også setter fokus på hva som er oppnådd og deler denne erfaringen. «*Slik erfaringsdeling kan knyttes til evaluering av effekt og vurdering av overføringsverdi*» (KS, 2020, s. 120), fremgår det av veilederen.

7.1.1 KONKRETE REVISJONSKRITERIER

På bakgrunn av gjennomgangen av krav og mål knyttet til kommunens rutiner og rapporteringssystemer er følgende revisjonskriterier formulert.

- A. Lillehammer kommune skal ha en beskrivelse av virksomhetens hovedoppgaver, mål og organisering av klimaarbeidet, herunder definert oppfølgingsansvar og frister for gjennomførelse.
- B. Lillehammer kommune skal redegjøre for måloppnåelse i årsrapporten.

7.2 PRESENTASJON AV FUNN: MÅL, ORGANISERING OG ANSVAR I KLIMAARBEIDET

Lillehammer kommune bruker Framsikt som virksomhetsstyringssystem. Det ble tatt i bruk for 3-4 år siden. Hovedhensikten er å synliggjøre måloppfølgingen i kommunen. Systemet hjelper kommunen med å konkretisere mål og tiltak, følge opp politiske vedtak, og sikre etterlevelse av lovpålagte krav.

De intervjuede kommunalsjefer forklarer at Framsikt fungerer slik at lederne tildeles oppdrag enten for hele kommunen, hele sektoren eller et tjenestoområde. Oppdragene er knyttet til planverket. I Framsikt kan også politiske oppdrag legges inn. Dette er en struktur man jobber for å utvikle videre.

Oppdragene kan tidsstyres med frist for gjennomføring. Strategi- og analysesjefen forklarer at dersom det ikke eksplisitt er tatt stilling til frist (enten fra kommunestyret eller kommunedirektøren), følger oppdragene budsjettåret. Det vil si at oppdragene kommunestyret besluttet gjennom sin behandling av handlings- og økonomiplanen 2025-2028, som oftest har frist 31.12.2025. Fristene kan gjennom politisk vedtak settes både kortere og lengre, men strekker seg aldri lenger enn fireårsperioden handlings- og økonomiplanen gjelder for.

I Framsikt er det også klimamål å rapportere på. Kommunalsjefen for sektor for oppvekst, utdanning og kultur forteller at det er indikatorer knyttet til klimamålene som man kan vurdere måloppnåelse opp imot. Samme kommunalsjef formulerer det slik at kommunen går fra «fortelling» til «telling», og at det er viktig å gjøre begge deler i klimaarbeidet.

Kommunalsjef for sektor for organisasjon og innbyggerkontakt forteller at man ikke har brutt ned klimamålene slik at hver enkelt sektor har fått et spesifikt oppdrag om kutt i klimagassutslipp. Man har fellesmål og en gjennomgang av klimaregnskapet én til to ganger i året.

Flere kommunalsjefer forteller at det begynner å oppleves som relevant for tjenestene å rapportere på denne måten. Det trekkes frem at man kan hente innhold både til økonomiplan og til tertialrapport i Framsikt-rapporteringen. En annen kommunalsjef er enig i at Framsikt kan være et godt verktøy, men legger til at rapporteringen på klimamålene ikke blir veldig konkret.

Det fortelles også at kommunen har et avvikssystem, men klima er ikke en del av det.

7.2.1 OPPSUMMERING

Lillehammer kommune bruker Framsikt som virksomhetsstyringssystem. I Framsikt tildeles lederne oppdrag som er knyttet til planverkets mål, og oppdragene gis oppfølgingsfrist. Det rapporteres også på klimamål i Framsikt, men det oppleves som krevende å konkretisere rapporteringen tilstrekkelig på dette området.

Klima er ikke et tema i kommunens avvikssystem.

7.3 PRESENTASJON AV FUNN: REDEGJØRELSE FOR MÅLOPPNÅELSE

I dag rapporteres det på klima gjennom årsrapporten én gang årlig. Her presenteres et eget klimaregnskap. Årsrapporten behandles politisk og gjøres tilgjengelig på kommunens hjemmeside både i de politiske sakspapirene og under temaet kommuneøkonomi/årsrapport.

Det rapporteres til de folkevalgte om estimerte utslipp i Lillehammer-samfunnet og hva som er forventede utslipp frem mot 2050 dersom man fortsetter med allerede igangsatte tiltak. Kommunen bruker dataene fra Miljødirektoratet for å synliggjøre utslipp i Lillehammer-samfunnet som helhet og gjør et regnestykke på om klimamålene forventes å bli nådd med den kjente utviklingen. Ut fra denne rapporteringen i klimaregnskapet, er det spesielt målet fra kommuneplanens samfunnsdel om at Lillehammer kommunes innbyggere tar gode klima- og miljøbevisste valg og strategien om at Lillehammer kommune skal legge til rette for at Lillehammer-samfunnet kan nå netto null i 2050 som vurderes.

For aktivitetene i kommuneorganisasjonen (drift og investeringer) kjøpes det egne detaljerte klimaanalyser. Kommunen er midt i en treårsperiode der det prøves ut antatt mer presise beregningsverktøy. Likevel oppsummeres kommuneorganisasjonens utslipp i årsrapporten:

«Analyser basert på de faktiske anskaffelsene i 2023 (inngående fakturaer) viser at de etterspørselsbaserte klimagassutslippene for Lillehammer kommune som organisasjon utgjorde 14.343 tonn CO₂-ekvivalenter. Av dette tilhører ca. 94 prosent utslipp i kategori scope 3 (indirekte utslipp) som omfatter utslippene generert underveis i produksjonen av varene og tjenestene kommunen kjøper inn. Utslippene fra scope 2 (konsumert energi) utgjorde ca. 6 prosent, mens utslippene fra scope 1 (direkte utslipp) kun utgjorde 0,1 prosent. Størst virkning vil det altså ha om tjenestene greier å redusere sine innkjøp. Dette må da gjøres uten at leveranser av lovpålagte tjenester opphører».

(Lillehammer kommune, 2025)

Denne rapporteringen adresserer utslippene i kommuneorganisasjonen uten at det tydelig formidles hvilken betydning disse utslippene har for samfunnsdelens mål om at Lillehammer kommune er en klima- og miljømessig bærekraftig organisasjon og at Lillehammer kommune skal tilpasse tjenester og drift basert på ambisjonen om å kunne nå netto null i 2050. Nye klimaanalyser på organisasjonsnivå forventes å gi bedre anslag for klimagassutslipp i organisasjonen i fremtiden.

Kommunedirektøren formidler at kommunen med fordel kunne ha hatt en noe hyppigere rapportering på klimafeltet. Samtidig forutsetter hyppigere rapportering at man har troverdige rapporteringer, relevant tallmateriale og kapasitet til å gjennomføre rapporteringene.

Lillehammer kommune har i flere år brukt Miljøfyrtårn som sertifiseringsordning for arbeid med miljø og bærekraft. Ordningen har et digitalt rapporteringssystem der virksomhetene årlig leverer en klima- og miljørapport med nøkkeltall for bl.a. energi, avfall, transport og arbeidsmiljø. Rapporten dokumenterer utvikling over tid og brukes som styringsverktøy for forbedringstiltak. Flere kommunalsjefer formidler at Miljøfyrtårn er noe omfattende og det er vanskelig å se de lokale resultatene av arbeidet. Det er gjort en administrativ gjennomgang av ordningen, og man avventer nå at Miljøfyrtårn skal revidere sine systemer for sertifisering av kommuner (reorganisering av kriteriesettene).

I årsrapporten gjenfinner man også rapportering og statusbeskrivelse for klimatilpasningstiltak. Det rapporteres for hver sektor og rapporteringen er sortert på tjenesteområde og konkretisert under underskriften «planoppfølging». Her spesifiseres det konkrete oppdrag som tjenesten har hatt som mål å følge opp i løpet av året og oppdragets status. Det er lagt til en statusbeskrivelse som utdyper graden av måloppnåelse og eventuelt videre arbeid med oppdraget.

Org.navn	Oppdrag	Beskrivelse	Status	Statusbeskrivelse
Vann og avløp	Vann og avløpsledningsnett skal ha en fornyelsestakt på 1 % i planperioden		Mindre avvik	Planlagte saneringsprosjekter gjennomføres i 2024. Aktiviteten er redusert i forhold til målet i hovedplanen og mål på 1 % sanering i planperioden er ikke nådd. Saneringsprosenten for 2024 er på 0,9 %.
Fagavdeling By- og samfunnsutvikling	Evaluere prosjekt vassdrag	Prosjekt vassdrag er tidligere vedtatt av kommunestyret i Lillehammer. Oppdraget har til hensikt å avklare videre ansvar, oppgaver, kostnader og organisering.	Ikke startet	Plan for evaluering og videre oppfølging av prosjekt vassdrag vil bli vurdert høsten 2024.

Figur 8: Eksempler fra Lillehammer kommunes årsrapport 2024 på tjenesteområdenes rapportering på oppdrags- og planoppfølging (Lillehammer kommune, 2025)

Rapporteringen bidrar til å vurdere måloppnåelse på kommuneplanens samfunnsdels mål om at Lillehammer kommune er et trygt og robust samfunn med tilhørende strategier om at Lillehammer kommune skal utvikle og vedlikeholde egen infrastruktur og gjennom samarbeid med andre sikre at samfunnskritisk infrastruktur tåler konsekvensene av klimaendringer, og at Lillehammer skal redusere risiko og sårbarhet gjennom forebyggende arbeid.

Kommunedirektøren formidler at Lillehammer kommune har potensiale for å forbedre kommunikasjonen rundt klimaarbeidet ut mot innbyggerne. Kommunen trenger et informasjonssystem hvor kommunen kan informere om hva det jobbes med og hva som er effekten, mener kommunedirektøren.

7.3.1 OPPSUMMERING

Årsrapporten er sentral i kommunens rapportering på klimaarbeidet. I årsrapporten presenteres kommunens klimaregnskap og dette ligger tilgjengelig på kommunens hjemmeside. Også arbeidet med klimatilpasning er omtalt i kommunens årsrapport.

Som en del av Miljøfyrtårn-ordningen rapporterer kommunen også her på miljø og klima.

Kommunen ønsker gjerne hyppigere rapportering på klimaarbeidet og bedre formidling av klimaarbeidet ut mot innbyggerne.

7.4 REVISJONENS VURDERINGER

I avsnittene 7.2 og 7.3 har funn med relevans for fjerde problemstilling blitt presentert. På bakgrunn av de innsamlede data skal vi vurdere kommunens praksis opp mot de to konkrete revisjonskriteriene.

7.4.1 VURDERING AV MÅL, ORGANISERING OG ANSVAR I KLIMAAARBEIDET

Vår undersøkelse viser at Lillehammer kommune har en beskrivelse av virksomhetens hovedoppgaver, mål og organisering av klimaarbeidet, herunder definerte oppfølgingsansvar og frister.

Revisjonen vurderer at Lillehammer kommunes bruk av Framsikt som rapporteringssystem ivaretar kravet om at hovedoppgaver og mål er beskrevet og gitt oppfølgingsansvar. Det settes også frist for oppfølging, enten spesifiserte frister, frister som følger budsjettåret eller frister i tråd med fireårsperioden handlings- og økonomiplanen gjelder for. Klimaarbeidet er ikke en del av kommunens avvikssystem.

Det er viktig å ha ambisjoner om at rapporteringen også innholdsmessig har betydning. Det er krevende å konkretisere innsatsen for å nå klimamålene og ikke minst klargjøre effekten av tiltakene. Dette gjelder spesielt i arbeidet med reduksjon av klimagassutslipp. Det medfører en risiko for at rapporteringen i noe begrenset omfang gir reell innsikt i hvilken betydning tiltakene har for kommunens mål om netto null klimagassutslipp i både egen organisasjon og i Lillehammer-samfunnet innen 2050.

7.4.2 VURDERING AV REDEGJØRELSE FOR MÅLOPPNÅELSE

Vår undersøkelse viser at Lillehammer kommune på en relativt god måte redegjør for sitt klimaarbeid og formidler både status på utslipp og gjennomført og pågående arbeid med klimatilpasning. Dette bidrar til at kommunens arbeid med mål og strategier i kommuneplanens samfunnsdel formidles og delvis kan vurderes.

Også gjennom sertifiseringsordningen Miljøfyrtårn skjer det en vurdering av kommunens arbeid med miljø og bærekraft.

Selv om revisjonen mener at Lillehammer kommune har kommet langt i å rapportere og synliggjøre resultater, deler revisjonen Lillehammer kommunes vurdering at den med fordel kunne ha styrket kommunikasjonen rundt klimaarbeidet ut mot innbyggerne. Dette omfatter både kommunens arbeid for å redusere klimagassutslipp i egen organisasjon og i Lillehammer-samfunnet som helhet, og kommunens innsats for å tilpasse kommunen til utfordringer som følger av klimaendringene.

8 KONKLUSJONER OG ANBEFALINGER

8.1 KONKLUSJONER

På bakgrunn av vurderingene skal revisor konkludere på problemstillingene. Dersom revisor finner vesentlige avvik, skal dette komme tydelig til uttrykk i forvaltningsrevisjonsrapporten.

8.1.1 PROBLEMSTILLING 1

Konklusjonene gis med bakgrunn i revisjonens vurderinger i kapittel 4 og besvarer følgende problemstilling:

I hvilken grad har kommunen satt mål og igangsatt tiltak for å redusere klimagassutslipp?

Konklusjon

Lillehammer kommune har i både kommuneplanens samfunnsdel, kommuneplanens arealdel og byplanen satt seg ambisiøse mål for utslippsreduksjoner.

De sentrale strategiene fra kommuneplanens samfunnsdel er alle fulgt opp med en rekke tiltak, og tiltak er gitt prioritet i handlings- og økonomiplanen. Kommunen vurderes imidlertid ikke å være i mål i oppfølgingen av strategiene. Vi ser at kommunen, ut fra nåværende referansebane for klimagassutslipp, ikke oppnår tilstrekkelige utslippsreduksjoner til at strategien om netto null utslipp i Lillehammer-samfunnet kan nås.

Utdyping av konklusjonen

Kommuneplanens samfunnsdel slår fast at Lillehammer kommune har et medansvar for å nå de internasjonale klimamålene. Kommunen har definert satsingsområder, hovedmål og strategier for å redusere klimagassutslipp, og følger opp det nasjonale målet i klimaloven om å bli et lavutslippssamfunn innen 2050. Ambisjonsnivået vurderes som høyt, men ansatte formidler at det kan være krevende å følge opp målene i praksis. Økt opplæring i oppfølgingen av klimaarbeidet samt ytterligere konkretisering og operasjonalisering av målene nevnes av flere ansatte som mulige løsninger i denne forbindelsen.

Vår undersøkelse viser at kommunens planer bygger på klimarelevante analyser, særlig gjennom handlings- og økonomiplanens klimabudsjett. Klimatiltakene er tydelig plassert i kommunens planhierarki, noe som viser at arbeidet er godt integrert i styringssystemet.

Kommunen legger til rette for klimavennlige valg gjennom informasjon, mobilitetsplanlegging og ulike støtteordninger. For å nå netto null klimagassutslipp i 2050 arbeider kommunen blant annet med energieffektiviseringstiltak som solceller på kommunale bygg og oppgradering av vann- og avløpsnett. Overgang til utslippsfrie biler, samlokalisering av hjemmetjenesten og bedre ruteplanlegging bidrar også til utslippskutt i kommuneorganisasjonen. Gjennom arealplanlegging, gatebruksplan og mobilitetsplan jobbes det for å minimere utslipp knyttet til transport. Landbruksnæringen gir blant annet klimaråd til gårdsbrukene og

praktiserer strenge regler for omregulering av myr til landbruksformål. Dette er elementer som bidrar til at klimagassutslippene i Lillehammer-samfunnet reduseres.

Klimahensyn er også innarbeidet i kommunens innkjøpspraksis, gjennom kravspesifikasjoner og tildelingskriterier. Et eget rådgiverteam er etablert for å støtte bestillerne i prosessen med å stille klimakrav i kommunens anskaffelser.

8.1.2 PROBLEMSTILLING 2

Konklusjonene gis med bakgrunn i revisjonens vurderinger i kapittel 5 og besvarer følgende problemstilling:

I hvilken grad har kommunen kartlagt og vurdert risiko knyttet til lokale konsekvenser av klimaendringer?

Konklusjon

Lillehammer kommune i stor grad kartlagt og vurdert risiko knyttet til lokale konsekvenser av klimaendringer.

Utdyping av konklusjon

I kommuneplanens samfunnsdel beskrives klimaendringer som en trussel mot samfunnssikkerheten, særlig med tanke på økt nedbør og flomrisiko. Andre konkrete klimarelaterte trusler er i liten grad omtalt. I arealdelen er risikoen knyttet til klimaendringer vurdert gjennom planens risiko- og sårbarhetsanalyse (ROS).

Kommunen har også en overordnet ROS-analyse, utarbeidet sammen med Gausdal og Øyer kommuner, som er behandlet i kommunestyret.

Planverket inneholder anbefalinger for byggeavstand til vassdrag og forventet nedbør. I arealplanene er det lagt inn et klimapåslag for nedbør og flomrisiko, i tråd med nasjonale retningslinjer.

8.1.3 PROBLEMSTILLING 3

Konklusjonene gis med bakgrunn i revisjonens vurderinger i kapittel 6 og besvarer følgende problemstilling:

I hvilken grad har kommunen satt mål og igangsatt tiltak for å tilpasse kommunen til klimaendringene?

Konklusjon

Lillehammer kommune har i ganske stor grad satt mål og i stor grad har igangsatt tiltak for å tilpasse kommunen til klimaendringene.

Utdyping av konklusjon

Undersøkelsen viser at både kommuneplanens samfunnsdel og kommunedelplan for miljø med hovedtema klima og energi inneholder mål knyttet til klimatilpasning. Flere av målene har mer karakter av å være tiltak.

I kommuneplanens arealdel og i byplanen finnes det bestemmelser og retningslinjer som krever sikringstiltak mot overvann og flom. Innen vann- og avløpsområdet har kommunen også satt i gang tiltak for bedre overvannshåndtering og oppgradering av infrastrukturen. Prosjekt Vassdrag er et eksempel på et større flomsikringstiltak som allerede har vist svært gode resultater. Tiltakene vurderes som omfattende og faglig godt begrunnet.

Selv om det er satt av midler til klimatilpasning, registrerer revisjonen at det fortsatt er et betydelig behov for å prioritere mellom tiltakene.

8.1.4 PROBLEMSTILLING 4

Konklusjonene gis med bakgrunn i revisjonens vurderinger i kapittel 7 og besvarer følgende problemstilling:

I hvilken grad har kommunen innarbeidet klima- og miljømessig bærekraft i rutiner og rapporteringssystemer?

Konklusjon

Lillehammer kommune i høy grad har innarbeidet rapportering på klima i sine rutiner og rapporteringssystemer. Kommune har en beskrivelse av virksomhetens hovedoppgaver, mål og organisering av klimaarbeidet, herunder definert oppfølgingsansvar og frister. Klimaarbeidet er ikke en del av kommunens avvikssystem. Kommunalsjefene for kommunens ulike sektorer vurderes å ta eierskap til klimaarbeidet og tilpasse klimaarbeidet til sektorens oppgaver og ansvar.

Utdyping av konklusjon

Lillehammer kommunes bruk av Framsikt som virksomhetsstyringssystem oppfyller kravet om å beskrive hovedoppgaver og mål, og å tildele ansvar og frister for oppfølging. Fristene settes enten som konkrete datoer, innenfor budsjettåret eller i tråd med handlings- og økonomiplanens fireårsperiode.

Vår undersøkelse viser at Lillehammer kommune på en relativt god måte redegjør for sitt klimaarbeid og formidler både status på utslipp og gjennomført og pågående arbeid med klimatilpasning. Dette bidrar til at kommunens arbeid med mål og strategier i kommuneplanens samfunnsdel formidles og delvis kan vurderes.

8.2 ANBEFALINGER

På bakgrunn av våre funn, vurderinger og konklusjoner, har revisjonen utformet følgende anbefalinger til Lillehammer kommune:

- Lillehammer kommune bør vurdere kommunens handlingsrom for å bidra til at Lillehammer-samfunnet har netto null klimagassutslipp innen 2050. Mål og tiltak innenfor de områdene der kommunen har påvirkningskraft bør prioriteres.
- Lillehammer kommune bør jobbe for at rapporteringene i enda høyere grad formidler hva som er status for oppnåelse av klimamål og for effekter av klimatiltak. Dette gjelder både for mål og tiltak rettet mot klimagassutslipp og for mål og tiltak som er rettet mot klimatilpasning.
- Lillehammer kommune bør operasjonalisere forventninger til utslippsreduksjoner av klimagass og, når det vurderes som relevant, gi sektorvis oppfølgingsansvar for de forventede utslippskutt.
- Lillehammer kommune bør vurdere om kommunen kan oppnå økt prioritering av klimaarbeidet dersom klimaoppgaver innarbeides i avvikssystemet.
- Lillehammer kommune bør sikre at tjenesteområdeledere får opplæring i mål og oppfølgingsansvar i klimaarbeidet.
- Lillehammer kommune bør også videre sikre prioritering av risikovurdering knyttet til klimaendringer og gjennomføring av klimatilpasningstiltak.
- Lillehammer kommune bør vurdere hvordan kommunens klimamål og -tiltak kan formidles til innbyggerne for å oppnå et lokalt eierskap til ambisjonene for klimaarbeidet.

9 REFERANSER

Lover, forskrifter og nasjonale føringer:

- Lov om klimamål (klimaloven)*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2017-06-16-60?q=klimaloven>
- Lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven)*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-27-71?q=plan%20og%20byggningsloven>
- Forskrift om konsekvensutredning*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2017-06-21-854?q=forskrift%20om%20konsekvensutredning>
- Lov om kommuner og fylkeskommuner (kommuneloven)*. (2021). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2018-06-22-83?q=kommuneloven>
- Lov om kommunal beredskapsplikt, sivile beskyttelsestiltak og Sivilforsvaret (sivilbeskyttelsesloven)*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2010-06-25-45?q=sivilbeskyttelsesloven>
- Forskrift om kommunal beredskapsplikt*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2011-08-22-894?q=forskrift%20om%20kommunal%20beredskapsplikt>
- Lov om offentlige anskaffelser*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2016-06-17-73?q=lov%20om%20offentlige%20anskaffelser>
- Forskrift om offentlige anskaffelser*. Hentet fra https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2016-08-12-974/KAPITTEL_1#KAPITTEL_1
- Statlige planretningslinjer for samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2014-09-26-1222?q=samordnet%20bolig%20areal%20og>
- Statlige planretningslinjer for klima og energi*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2024-12-20-3359>
- Statlige planretningslinjer for arealbruk og mobilitet*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2025-01-24-69>
- Statlige planretningslinjer for klima- og energiplanlegging og klimatilpasning*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/SFO/forskrift/2018-09-28-1469?q=statlige%20planretningslinjer>
- Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2023-2027*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nasjonale-forventninger-til-regional-og-kommunal-planlegging-20232027/id2985764/?ch=1>

Øvrige referanser:

- Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap. (2015). *Klimahjelpen. En veileder i hvordan ivareta samfunnssikkerhet og klimatilpasning i planlegging etter plan- og bygningsloven*. Hentet fra <https://www.dsb.no/siteassets/rapporter-og-publikasjoner/veileder/klimahjelperen.pdf>
- KS. (2020). *Orden i eget hus. Kommunedirektørens internkontroll. En praktisk veileder*. Hentet fra <https://www.ks.no/globalassets/fagomrader/lokaldemokrati/internkontroll/Kommunedirektorens-internkontroll-veileder-08092020.pdf>
- Lillehammer kommune. (2015). *Kommunedelplan for miljø med hovedtema klima og energi 2016-2025*. Hentet fra https://lillehammer.kommune.no/_f/p1/ibaf656a3-660e-42e0-8b8c-b1f65b253d20/Kommunedelplan%20for%20milj%c3%b8.pdf

- Lillehammer kommune. (2020a). *Hovedplan vann og avløp. Kommunedelplan 2021-2024 (2030)*. Hentet fra https://lillehammer.kommune.no/_f/p1/id7713be3-65a5-4d40-bf34-8f3085a24cfe/Vann%20og%20avl%C3%B8p,%20hovedplan%202020-2024.pdf
- Lillehammer kommune. (2020b). *Kommuneplanens arealdel 2020-2023 (2030). Bestemmelser og retningslinjer*. Hentet fra https://lillehammer.kommune.no/_f/p1/ice66087e-f8cc-4a5b-b99e-747d46b68fb5/kpa-bestemmelser-og-retningslinjer-sist-endret-230123.pdf
- Lillehammer kommune. (2020c). *Kommuneplanens arealdel 2020-2023 (2030). Konsekvensutredning - hoveddokument*. Hentet fra https://lillehammer.kommune.no/_f/p1/ia7686ba9-aa34-4228-a6ef-3459c32c1648/konsekvensutredning-260320-kommuneplanens-arealdel-lillehammer.pdf
- Lillehammer kommune. (2021a). *Kommunedelplan. Lillehammer by - byplanen 2020-2023 (2030). Bestemmelser. Retningslinjer*. Hentet fra https://lillehammer.kommune.no/_f/p1/if6bb5c6e-5fd3-4681-ac12-f394cd3d82d5/byplanen-bestemmelser-og-retningslinjer-rev-etter-vedtak-i-kmd-100321.pdf
- Lillehammer kommune. (2021b). *Landbruksplan for Lillehammer-regionen 2021-2025*. Hentet fra <https://pub.framsikt.net/plan/lillehammer/plan-e3273000-a8ae-494b-a366-ddb684cc43d6-30042/#/>
- Lillehammer kommune. (2022). *Kommuneplanens samfunnsdel Lillehammer 2022-2040*. Hentet fra <https://pub.framsikt.net/plan/lillehammer/plan-d9ee492b-a4d2-471f-bc57-6648281e4b9e-23565/#/>
- Lillehammer kommune. (2024a). *Handlings- og økonomiplan 2025-2028*. Hentet fra https://pub.framsikt.net/2025/lillehammer/bm-2025-hop_vedtatt#/
- Lillehammer kommune. (2024b). *Planstrategi for Lillehammer kommune 2024-2027*. Hentet fra <https://pub.framsikt.net/plan/lillehammer/plan-750caeeb-b19e-487d-a7a6-6dfefce548c4-54705/#/>
- Lillehammer kommune. (2025, august 5). *Årsrapport 2024*. Hentet fra https://pub.framsikt.net/2024/lillehammer/mr-202412-arsrapport_24#/generic/summary/climateassignmentandtask-2/?scrollTo=ClimateAssignmentAndTask-2-ClimateAssignmentAndTask
- Lillehammer kommune. (2020d). *Kommuneplanens arealdel 2020-2023 (2030). Planbeskrivelse. Arealpolitikk for framtidens Lillehammer*. Hentet fra https://lillehammer.kommune.no/_f/p1/i25441461-1434-429c-bc01-06ccaacc58c3/planbeskrivelse-260320-kommuneplanens-arealdel-lillehammer.pdf
- Miljødirektoratet. (2022, Oktober 14). *Hovedfunn om konsekvenser og klimatilpasning*. Hentet fra <https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/klimate/fns-klimatepanel-ipcc/dette-sier-fns-klimatepanel/sjette-hovedrapport/hovedfunn-andre-del-sjette-hovedrapport/>
- Miljødirektoratet. (2024a, mai 15). *Dagens og framtidens klima for Norge*. Hentet fra <https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/klimate/for-myndigheter/klimatepasning/klimatepasning-krever-kunnskap/dagens-og-framtidens-klimate/>
- Miljødirektoratet. (2024b). *Klimatiltak i Norge. Kunnskapsgrunnlag 2024. Rapport M- 2760*.
- Miljødirektoratet. (2025a, Juli 1). *Miljømål 5.2. Norge har lovfestet et mål om å bli et lavutslippssamfunn i 2050*. Hentet fra <https://miljostatus.miljodirektoratet.no/miljomal/klimate/miljomal-5.2>
- Miljødirektoratet. (2025b, Juni 6). *Norske utslipp og opptak av klimagasser*. Hentet fra <https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/klimate/klimategasser-utslippstall-regnskap/norske-utslipp-og-opptak-av-klimategasser/#:~:text=CO2%20ekvivalenter%20er%20en%20benedvning,for%20%C3%A5%20gi%20tilsvar%20oppvarming>
- Miljødirektoratet. (2025c, august 5). *Utslipp av klimagasser i kommuner og fylker*. Hentet fra <https://www.miljodirektoratet.no/tjenester/klimategasser-utslipp-kommuner/?area=570&sector=-2>

- Norconsult. (2020). *Kommuneplanens arealdel. Risiko- og sårbarhetsanalyse*. Hentet fra https://lillehammer.kommune.no/_f/p1/if398740b-3afb-4dfd-9514-ae2490c0faf8/6-rosanalyse.pdf
- Norconsult u.å. (u.d.). *Overvannsplan for Lillehammer kommune. Temaplan*. Hentet fra https://lillehammer.kommune.no/_f/p1/i1aa5e9ab-d691-47f8-8fab-6760345a053f/overvannsplan.pdf
- Norsk klimaservicesenter. (2022). *Klimaprofil Oppland*. Hentet fra <https://klimaservicesenter.no/kss/klimaprofiler/oppland?>
- Regjeringen. (2021, Oktober 5). *Internasjonale klimaforhandlinger*. Hentet fra Klima: <https://www.regjeringen.no/no/tema/klima-og-miljo/klima/innsiktsartikler-klima/de-internasjonale-klimaforhandlingene/id2741333/?expand=factbox2741345>
- Regjeringen. (2023, Juni 20). *Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2023-2027*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nasjonale-forventninger-til-regional-og-kommunal-planlegging-20232027/id2985764/?ch=1>
- Regjeringen. (2025). *Meld. St. 25 (2024–2025): Klimamelding 2035 – på vei mot lavutslippssamfunnet*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-25-20242025/id3095592/?ch=1>
- Riksrevisjonen. (2024). *Riksrevisjonens undersøkelse av myndighetenes styring og samordning for å nå Stortingets vedtatte klimamål. Dokument 3:15*. Hentet fra <https://www.riksrevisjonen.no/rapporter-mappe/no-2023-2024/myndighetenes-styring-og-samordning-for-a-na-stortingets-vedtatte-klimamal/>

VEDLEGG   KOMMUNEDIREKTØRENS UTTAELSE

06.10.2025

Kommunedirektørens vurdering: Forvaltningsrevisjonsrapport 11-2025, Lillehammer kommune arbeid med klimautfordringen

Kommunedirektøren har gjennomgått forvaltningsrevisjonsrapport 11-2025, *Lillehammer kommunes arbeid med klimautfordringen* som er gjennomført på oppdrag av kontrollutvalget i Lillehammer kommune. Kommunedirektøren har følgende vurderinger:

Formål og problemstillinger

Formålet med å undersøke kommunens arbeid med å redusere klimagassutslippene og å bidra til at lokalsamfunnet og kommuneorganisasjonen tilpasser seg klimaendringene, betraktes som meget dagsaktuelt. Kommunen har et særlig ansvar både som planmyndighet, forvaltningsmyndighet, samfunnsaktør og gjennom organisasjonens egne investeringer og løpende drift. En gjennomgang av hvordan Lillehammer kommune både forvalter sitt ansvar og hvordan kommunen kan bidra til forbedringer også på områder som ligger utenfor kommunens ansvar, gir nyttig innsikt for den videre håndteringen av det som muligens er den største langsiktige utfordringen både lokalsamfunnet og kommuneorganisasjonen står i.

De fire spørsmålene som danner grunnlag for revisjonen, synes dekkende og egnede som grunnlag for å hente inn informasjon og kunne gi en fyldestgjørende rapport.

Metode og revisjonskriterier med lovgrunnlag

En lang rekke lover og forskrifter danner i sum de nasjonale styringsrammene for kommunenes oppfølging av sine ansvar innen klimafeltet. Som et svar på dette følger kommunestyrets ansvar for å holde kommunen med relevante planer med mål og handlinger på klimafeltet. Videre tilligger det kommunedirektøren ansvar for å følge opp kommunestyrets prioriteringer gjennom handlings- og økonomiplanen samt hvordan kommunedirektøren har valgt å organisere kommunens tjenester i kommuneorganisasjonen.

Kommunedirektørens vurdering er at rapporten har identifisert det samlede lovgrunnlaget samt planene i kommunens planportefølje som vil være relevante i revisjonen. Det gjelder også intervjuene som er gjort av det prioriterte utvalget av informanter. Dette gjelder i særlig grad ledere i kommuneorganisasjonen med delansvar for ulike relevante klimarelaterte temaer.

Problemstilling 1: I hvilken grad har kommunen satt mål og igangsatt tiltak for å redusere klimagassutslipp?

Kommunedirektøren deler vurderingen av at de relevante planene i Lillehammer kommunes planportefølje samlet gir et tilstrekkelig styringsverktøy for å kunne ivareta kommunens ansvar både for å kutte klimagassutslipp og å arbeide aktivt med å tilpasse seg konsekvensene av klimaendringene. Det er riktig som pekt på i rapporten, at med dagens omstillingstakt, vil Lillehammer kommune ikke kunne nå netto null i 2050. Dette vil være krevende i årene fremover fordi det både krever betydelig omprioriteringer av kommunens ressurser og fordi det samlede kravet til ivaretagelse av de lovpålagte tjenestene vil kreve investeringer og drift som det foreløpig ikke finnes tilstrekkelig klimanøytrale løsninger for.

Problemstilling 2: I hvilken grad har kommunen kartlagt og vurdert risiko knyttet til lokale konsekvenser av klimaendringer?

Vi deler vurderingene av kartlegginger og risikovurderinger er gjennomført. Denne typen arbeid er kontinuerlig pågående som en del av løpende drift.

Problemstilling 3: I hvilken grad har kommunen satt mål og igangsatt tiltak for å tilpasse kommunen til klimaendringene?

I henhold til kommunestyrets behandling av Lillehammer kommunes planstrategi 2024-2027, skal både kommuneplanens arealdel og strategisk plan for klima, energi og miljø revideres i perioden. Kommunenes fokus på klimatilpasning har økt betydelig de senere årene og kommunedirektøren vurderer det som naturlig at dette vises økt oppmerksomhet i den kommende revisjonen av nevnte planer. Vi deler betraktningen om at vi har en omfattende portefølje av tiltak som samtidig er faglig velbegrunnede.

Problemstilling 4: I hvilken grad har kommunen innarbeidet klima- og miljømessig bærekraft i rutiner og rapporteringssystemer?

Implementering av Framsikt som helhetlig virksomhetsstyringssystem, har bidratt i betydelig grad til oppfølging av kommunestyrets prioriteringer fra planporteføljen via handlings- og økonomiplanen ut i sektorenes og tjenesteområdenes virksomhetsplaner. Rapporteringen følger samme styringslinje tilbake til kommunestyret. Effekten av dette er både økt tydeliggjøring og kommunalsjefenes ansvarsoppfølging av sine sektorer og tjenesteområder på det klimatematiske feltet. Videre har oppfølgings- og rapporteringsrutinene økt kommunestyrets mulighet til å kontrollere kommunedirektørens oppfølging av kommunestyrets prioriteringer.

Anbefalinger

Kommunedirektøren tar forvaltningsrevisjonens anbefalinger til etterretning og vil arbeide med disse som en del av sitt ansvar under kommunelovens § 13-1, tredje og fjerde avsnitt.